

Sisekaitseakadeemia

Justiitskolledž

Karin Hanni

KK040

LÜHIAJALISTE VÄLJASÕITUDE
EESMÄRGIPÄRASUS JA TAOTLUSTE
MENETLEMISE PUUDUJÄÄGID ÄMARI VANGLA
NÄITEL

Lõputöö

Juhendaja:
Andres Põdra

Tallinn 2007

ANNOTATSIOON

KÄESOLEV LÕPUTÖÖ ON KIRJUTATUD TEEMAL „LÜHIAJALISTE VÄLJASÕITUDE EESMÄRGIPÄRASUS JA TAOTLUSTE MENETLEMISE PUUDUJÄÄGID ÄMARI VANGLA NÄITEL”.

LÕPUTÖÖ MAHT TRÜKITULT ON 51 LEHEKÜLGE, HÕLMATES ENDAS VIIS JOONIST, KAHEKSA TABELIT NING NELI LISA. LÕPUTÖÖ KOOSTAMISEL ON LÄBI TÖÖTATUD 22 ALLIKAT. TÖÖ ON KIRJUTATUD EESTI KEELES JA LÜHIKOKKUVÕTE VENE KEELES.

LÕPUTÖÖ ON JAOTATUD KUUDE PEATÜKKI, MILLEST ESIMENE KÄSITLEB TEEMA AJALOOLIST POOLT, TEINE VÄLJASÕITUDE EESMÄRKE, KOLMAS ÕIGUSLIKKE ALUSEID, NELJAS KINNIPEETAVATE KRIMINAALSET TAUSTA, VIIES LÜHIAJALISTE VÄLJASÕITUDE MENETLEMIST ÄMARI VANGLAS JA MÕNINGASI STATISTILISI ANDMEID NING KUUES UURIMUSE TULEMUSI. PEAMISED LÕPUTÖÖD LÄBIVAD MÄRKSÕNAD ON LÜHIAJALINE VÄLJASÕIT, LÜHIAJALISE VÄLJASÕIDU EESMÄRK, VÄLJASÕIDUTAOTLUS, TAOTLUSTE MENETLEMINE, RESOTSIALISEERIMINE.

LÕPUTÖÖ EESMÄRGIKS ON UURIDA, KAS KINNIPEETAVATE LÜHIAJALISED VÄLJASÕIDUD ON SIHIPÄRASED JA MILLISED ON KITSASKOHAD VÄLJASÕIDUTAOTLUSTE MENETLEMISEL EESTI VABARIIGI KARISTUSPOLIITIKA KONTEKSTIS.

ANDMEKOGUMISMEETODITEKS ON VÄLJASÕIDUTAOTLUSTE ANALÜÜS JA KAKS ANKEETKÜSITLUST, MILLEST ÜKS ON ANONÜÜMNE KÜSITLUS KINNIPEETAVATELE, TEINE VANGLATE DIREKTORITELE. JÄRELDUSTE TEGEMISEKS KASUTAKSE ANDMETE VÕRDLEMIST JA ÜLDISTAMIST.

KÄESOLEVA LÕPUTÖÖ TULEMUSENA TEEB AUTOR ETTEPANEKU ÜLE
VAADATA LÜHIAJALISELE VÄLJASÕIDULE LUBAMISE TINGIMUSED.

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
SISUKORD	4
JOONISTE JA TABELITE LOETELU	5
SISSEJUHATUS	6
1. LÜHIAJALISTE VÄLJASÕITUDE AJALOOST.....	9
1.1. Lühiajalised väljasõidud Nõukogude Venemaal ja NSV Liidus	10
1.2. Lühiajalised väljasõidud Eestis 1930-ndatel aastatel.....	11
2. LÜHIAJALISTE VÄLJASÕITUDE EESMÄRGID.....	12
3. LÜHIAJALISE VÄLJASÕIDU ÕIGUSLIKUD ALUSED.....	13
3.1. Õiguslikud alused vangistusseaduse järgi.....	13
3.1.1. Probleemid	14
3.2. Lühiajaliste väljasõitude regulatsioon vangla sisekorraeskirjast lähtuvalt	17
4. KINNIPETA VATE KRIMINAALNE TAUST.....	19
5. LÜHIAJALISED VÄLJASÕIDUD ÄMARI VANGLAS	24
5.1. 2005. ja 2006. aasta statistika	24
5.2. Taotluste menetlemine Ämari Vanglas.....	25
6. UURIMUS	28
6.1. Probleemiseade	28
6.2. Meetodid	29
6.3. Valim	29
6.4. Uurimuse käik väljasõidutaotluste analüüsil	30
6.5. Uurimuse tulemused	31
6.5.1. Kinnipeetavate lühiajalise väljasõidu taotluste analüüs.....	31
6.5.2. Anonüümne ankeetküsitlus väljasõidul käinud kinnipeetavatele	35
6.5.3. Küsimustik vanglate direktoritele	38
KOKKUVÕTE	40
PE3IOME.....	42
KASUTATUD ALLIKAD	44
LISAD.....	46

JOONISTE JA TABELITE LOETELU

Joonised:

1. Väljasõidutaotluse esitanud kinnipeetavate osakaal VS § 32 lg-st 1 ja 2 lähtuvalt16
2. Kinnipeetavate arvuline struktuur (protsentides kinnipeetavate üldarvust) korduvkaristatuse järgi Ämari Vanglas, Murru Vanglas ja Eesti vanglate keskmisena seisuga 01.01.200720
3. Kinnipeetavate arvuline struktuur (protsentides kinnipeetavate üldarvust) karistuse pikkuse järgi Ämari Vanglas, Murru Vanglas ja Eesti vanglate keskmisena 01.01.2007 seisuga21
4. Kinnipeetavate arvuline struktuur (protsentides kinnipeetavate üldarvust) kuriteoliikide kaupa Ämari Vanglas ja vanglate keskmisena seisuga 01.01.2007.....21
5. Kinnipeetavate poolt esitatud taotluste rahuldamine Ämari Vanglas 2005. ja 2006. aastal arvuliselt ja protsentides24

Tabelid:

1. Väljasõiduks planeeritud eesmärgid arvuliselt ja protsentides valimist32
2. Väljasõidutaotluste võrdlus33
3. Väljasõidukordade arv36
4. Väljasõidu eesmärgid36
5. Taotluse esitamise korduvus viimase vangistuse ajal37
6. Väljasõidutingimuste rikkumine.....37
7. Väljasõidutaotluste menetlemisele kulunud aeg taotluse rahuldamata jätmise korral38
8. Vanglate direktorite poolt väljasõidutaotluse rahuldamise üle otsustamisel arvestatavate tegurite pingerida.....38

SISSEJUHATUS

Demokraatlike riikide karistuspoliitikas on loobutud karistuse mõistmisel negatiivsest üldpreventsioonist, mis lähtub karistusähvardusest ja seisneb hirmutamises.

Alates 2001. aasta septembrist kehtiva Karistusseadustiku alusel on karistamise aluseks isiku süü. Karistuse mõistmisel arvestatakse kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid, võimalust mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest ja õiguskorra kaitsmise huvisid. (Karistusseadustik)

Karistuse eesmärki täpsustab oluliselt seletuskiri karistusseadustiku eelnõu juurde, mille kohaselt käsitatakse karistuse eesmärgina mitte süüdimõistetu ümberkasvatamist, vaid karistust kui vastust (reaktsiooni) toimepandud süüteo eest. Õiguskorra kaitsmise huvide all peetakse seletuskirjast lähtuvalt silmas positiivset üldpreventsiooni (Justiitsministeerium 1999b) - õigusrikkumisele järgnev karistus kinnistab teistes ühiskonnaliikmetes arusaama, et rikutud õigusnorm ikkagi kehtib, mis omakorda süvendab inimeste õigusekuulekat käitumist. Positiivse eripreventsiooni all mõistetakse seda, et süüdlast tuleb mõjutada edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest. Selleks tuleb talle luua võimalused ühiskonda tagasi pöörduda, resotsialiseerida, et karistatu suudaks ja tahaks edaspidi tegutseda ühiskonna normide piires. Nii väheneks kuritegude toimepanemise tõenäosus tulevikus, suureneks ühiskonna üldine turvatunne ning kahaneksid riigi kulutused vanglas kinni peetavate isikute ülalpidamiseks ja kahju korvamiseks.

Vanglate ülesandeks on kuriteo eest kohaldatava karistuse ühe liigi, vangistuse, täideviimine, mille sisuks on õiguskorra kaitsmine ja kinnipeetavate suunamine õigusekuulekale käitumisele (Vangistuseseadus).

Vastavalt Vangistuseseaduse §-le 16 koostatakse kinnipeetava saabumisel vanglasse individuaalne täitmiskava (Vangistuseseadus). Täitmiskava eesmärgiks on planeerida tööd iga kinnipeetavaga individuaalselt: selgitatakse välja võimalused vähendada tema

retsidiivsusrisiki ning pannakse paika ajakava nende abinõude ellurakendamiseks (Vangistuse ...).

Individuaalset täitmiskava võib pidada resotsialiseerimisprogrammiks, kus nähakse ette need ülesanded ja eesmärgid, mis kinnipeetav peab saavutama karistuse kandmise lõpuks. Kõige olulisemaks küsimuseks on kinnipeetava hõivatus: hariduse ning tööalaste oskuste omandamine ja töö, aga ka igasugune positiivne grupitegevus, mis aitaks kaasa kuritegeliku mõtlemisviisi muutumisele ning annaks täiendava pagasi huvide ja teadmiste väärtustamisele (keele- ja arvutiõpe, sport, AA, Convictus, viha juhtimine jm).

Väga tähtis roll on kinnipeetava vanglavälisel suhtlemisel, et säiliks sotsiaalne võrgustik, peresidemed ning kontaktid lähedastega. Üheks vanglavälise suhtlemise viisiks on lühiajalised väljasõidud.

Euroopa Nõukogu Ministrite komitee soovitusel liikmesriikidele öeldakse: „Võimalikult palju tuleb rakendada vanglakaristuse täideviimise teatud viise, nagu poolkinnine vangla, avavangla, lühiajaline väljasõit või töö vanglaseinte vahel, et aidata kaasa vangide kohtlemisele ja ümberasumisele, säilitada nende perekondlikke ja teisi ühiskondlikke sidemeid ning vähendada pingeid kinnipidamisasutustes.“ (Euroopa ...1999).

Euroopa Nõukogu Ministrite komitee 11.01.2006 soovitus „Euroopa vanglareeglistik“ ei sätesta, et riigid on kohustatud lubama kinnipeetavaid lühiajalisele väljasõidule. Punktis 24.7 nenditakse, et kui asjaolud võimaldavad, tuleks vangil lubada vanglast lahkuda, kas koos saatjatega või üksi, et külastada oma haiget sugulast, viibida matustel või muudel inimlikel põhjustel. (Euroopa ... 2006)

Vastavalt „Euroopa vanglareeglistiku“ seletuskirjale võib muude inimlike põhjuste all mõista lühiajalisi väljasõite vanglast (Commentary ... 2006: 11).

Lõputöö koostaja üheks tööülesandeks on olnud osalemine lühiajaliste väljasõitude menetlemises. Sealt tekkis soov käsitleda lõputöös lühiajaliste väljasõitude

eesmärgipärasuse ja väljasõidutaotluste läbivaatamisega seonduvaid probleeme, seda enam, et neile ei ole siiani piisavalt tähelepanu pööratud.

Käesoleva lõputöö eesmärgiks on uurida, milliste ülesannete täitmiseks lubatakse kinnipeetavaid lühiajalisele väljasõidule Ämari Vanglas ja kas kinnipeetavad rikuvad väljasõidu ajal väljasõidutingimusi. Analüüsitakse seega lühiajaliste väljasõitude sihipärasust ja väljasõidutaotluste menetlemist lähtuvalt lühiajalisi väljasõite reguleerivatest õigusaktidest.

Töö eesmärgini jõudmiseks on autor püstitanud järgmised hüpoteesid:

1. Lühiajalisel väljasõitudel viibides lisaks planeeritule või planeeritu asemel kinnipeetav sooritab muid toiminguid, sealhulgas sageli õigusrikkumisi;
2. Kinnipeetava poolt koostatud sisukas väljasõiduplaan ei ole lühiajalisele väljasõidule lubamise primaarseks eelduseks.

Eesmärgi lahendamiseks on seatud järgmised ülesanded: analüüsida lühiajalisi väljasõite reguleerivat seadusandlust Eesti karistuspoliitika eesmärkide kontekstis, tuua välja väljasõidutaotluste menetlemise kitsaskohad, uurida seoseid kinnipeetava väljasõiduplaanis esitatud eesmärkide ning taotluste rahuldamise või siis rahuldamata jätmise vahel ja väljasõitude sihipärasust.

Uurimuseks vajalike andmete saamiseks kasutatakse lühiajalise väljasõidu taotlusi koos väljasõiduplaanidega ning nende alusel tehtud otsuseid (vangla direktori käskkirju) ja anonüümset ankeetküsitlust kinnipeetavatele. Lõputöö koostamise käigus pidas töö autor vajalikuks koostada ankeetküsitlus kõigi Eesti vanglate direktoritele eelneva uurimustööga saadud tulemuste üldistamiseks.

1. LÜHIAJALISTE VÄLJASÕITUDE AJALOOST

Vangistusseaduse jõustumine 2000. aasta detsembris andis kinnise vangla kinnipeetavatele võimaluse viibida järelevalveta väljaspool vanglat lühiajalisel väljasõidul. See jahmatas avalikkust ja ka veidi vanglatöötajaid.

Tegelikult ei olnud selles midagi harukordset. Järelevalveta väljapoole vanglat oli lubatud kinnipeetavaid juba nõukogude võimu algaastail Venemaal ja ka 1930-ndatel Eestis, taasiseseisvumisel võimaldasid tollane täitemenetluse seadustik ja selle alusel kehtestatud vanglaasutuse eeskirjad lühiajalisi väljasõite kahel korral aastas vaid ava- ja poolkinnises vanglas karistust kandvatele kinnipeetavatele.

Kinnipeetavate lühiajalisi väljasõite (*home leave*) peetakse paljudes Euroopa riikides heaks võimaluseks oma pere ja välismaailmaga kontakti hoidmisel ja oluliseks vabanemise ettevalmistamisel. Samuti vähendab see pingeid vanglas. (Walmsley 2003: 52).

Enamikes Kesk- ja Ida-Euroopa riikides, kus toimusid nagu Eestiski 1990. aastail poliitilised muudatused, võimaldatakse väljasõite administratsiooni loal teatud tingimustel ja need varieeruvad erinevates vanglates. Moldovas, Rumeenias ja Ukrainas on väljasõidud lubatud vaid erakorralistel juhtudel perekonnaliikme tõsise haiguse või surma korral, Valgevenes üldrežiimil olevatele ning alaealistele kinnipeetavatele, Lätis avavangla-režiimiga vanglates, Leedus lubatakse väljasõidule naise ja alaealisi. Kõige vabamalt kasutatakse väljasõite Bosnia-Hertsegoviinas, Horvaatias ja Sloveenias. Poolas ja Tšehhis kasutatakse väljasõite harva ja karmimad meetmed on tingitud sellest, et vanglast väljaspool viibides on toime pandud tõsiseid õigusrikkumisi. (Walmsley 2003: 52).

1.1. Lühiajalised väljasõidud Nõukogude Venemaal ja NSV Liidus

Kui alates 1918. aasta juulist võimaldati Nõukogude Venemaal erakorraliste perekondlike sündmuste korral kuni kahe nädalast lühiajalist väljasõitu kohtu või spetsiaalse komisjoni loal kinnipeetavatele, kelle karistus ei ületanud üht aastat, siis alates 1920. aasta novembrist laiendati seda ka pikema karistusega kinnipeetavatele. Sel ajal oli olenevalt kuriteost kolmes kategoorias süüdimõistetuid:

- süüdimõistetud, kes olid toime pannud kuriteo omakasuta;
- need kelle kuriteoga kaasnes kasuahnus;
- retsidiivistid. (Леконцев 1983: 5-9)

Need kolm kategooriat jagunesid kõik omakorda nelja järku: vaatlusalused, paranejad, eeskujulikud ning karistatud (nähtavasti distsiplinaarkorras). Õigus lühiajalistele väljasõitudele oli paranemise teel ja eeskujulikel kinnipeetavatel kõigist kategooriatest kinnipidamisasutuse administratsioonikomisjoni loal kuni seitsmeks ööpäevaks, millele lisandus sõiduks kulunud aeg, kaks korda aastas. Lühiajalisele väljasõidule lubati erakorralisele perekondliku sündmuse (lähedaste surm või raske haigus) ja ka ergutuse korras. Kõige sagedamini praktiseeriti lühiajalist väljasõitu nädalalõppudel ja pühade korral. Tähelepanu pöörati talupoegadele, sest lühiajalisele väljasõidule lubati ka põllutööde tegemiseks. Komisjon uuris elukohast eelnevalt järele, kas talupoeg omas maad või mitte. (Леконцев 1983: 5-7)

Seoses muudatustega karistuspoliitikas ja kinnipidamisasutuste süsteemis lubati alates 1934. aastast lühiajalisele väljasõidule vaid naiskinnipeetavaid, kellel olid kuni kahe aasta vanused lapsed või kes olid rasedad. 1970.- 1971. aastatel püüti uuesti seadustada lühiajalisi väljasõite, kuid see ei läinud läbi. 1973.-1976 praktiseeriti lühiajalisi väljasõite Leedu NSV töökolooniates. Alates 01.04.1977 võimaldati lühiajalisi väljasõite NSV Liidus üldrežiimil olevatele süüdimõistetutele prokuratuuri loal. Lühiajalise väljasõidu lubamine olenes ärakantud karistuse pikkusest. Arvestati kinnipeetava isikut, tema käitumist vanglas. Väljasõidu loa andmisest keeldumine pidi olema põhjendatud ning süüdimõistetute võis keeldumise kohta esitada kaebuse. (Леконцев 1983: 15-45)

1.2. Lühiajalised väljasõidud Eestis 1930-ndatel aastatel

Nii järelvalvega kui järelvalveta viibimist väljaspool vanglat võimaldas vahialusele (mõeldakse praegu kehtiva vangistusseaduse mõistes kinnipeetavaid mitte vahistatud) ka Eesti Vabariigi 1931. aasta vangistusseadustik. Järelvalveta väljaspool vanglat viibimist ei arvestatud karistusaja hulka. 1931. aastal kehtinud vangistusseadustiku § 108 alusel võis vahialust vangistusasutusest välja viia ainult kohtuvõimude nõudel või karistuse täitmise huvides. (Vangistusseadustik 1931)

Samas kirjutatakse: „Erandina võib vangistuseasutise direktor vahialuseid saata välja nende abikaasa või ülenevate või alanevate sugulaste surma korral või raske haiguse korral, kui vangistuseasutise koosseis võimaldab selleks kaasa saata vajaliku valve ja kui sellest väljasaatmisest ei teki vangistusasutistele erikuluid või kui need kulud katab vahialune või väljakutsuja“. Seega oli tegemist lühiajalise väljaviimisega praegu kehtiva karistusseadustikuga võrreldes. (Vangistusseadustik 1931)

Sama seadustiku § 109 alusel võis arestialuseid, mitte rohkem kui kolmeks kuuks vangi mõistetuid ja eeskujulikke vahialuseid eelpool toodud põhjustel vahi alt vabastada kuni kolmeks päevaks karistuse kandmist katkestades, kui vahialune ei olnud põgenemiskalduvustega ja kui ei olnud karta, et ta vahi alt vabastamise ajal paneb toime uusi süütegusid. Eeskujuliku käitumisega vahialustele võimaldas 1931. aasta vangistusseadustik kord nädalas päevasel ajal kuni kuue tunnise linna peale mineku kokkusaamiseks perekonnaliikmetega või vajalikeks asjaajamisteks. (Vangistusseadustik 1931)

2. LÜHIAJALISTE VÄLJASÕITUDE EESMÄRGID

Lühiajaline väljasõit on mõeldud peamiselt vabadusekaotuse täideviimise inimlikumaks muutmiseks kinnises vanglas. Kinnipeetava lühiajalist väljasõitu võiks määratleda kui kinnipeetava puhkust karistuse kandmisest, mis teenib kõike samu eesmärke, mida vabaduses viibiva inimese puhkuski, st ta peab andma kinnipeetavale võimaluse vaimseks ja füüsiliseks lõõgastumiseks. Lisaks sellele peab lühiajaline väljasõit aitama leevendada kinnipeetaval vanglas tekkida võivat stressi. (Justiitsministeerium 1999; Sootak, Pikamäe 2001:110).

Lühiajalise väljasõidu määratlemisel puhkusena on seaduseandja arvestanud Vangistusseaduse §-ga 37, mis ütleb, et kinnipeetavad on kohustatud töötama. Ämari Vanglas töötab 2007. aasta 01.04.2007 seisuga 210 kinnipeetavat, see on 39%.

Loodetavasti ei ole Eesti vanglates karistust kandvad kinnipeetavad lugenud Sootaki ja Pikamäe raamatut „Kriminaaltäitevõigus“, sest teadaolevalt üritavad kinnipeetavad kõiki oma õigusi nõuda. Kindlasti nõuaksid nad ka „puhkust“.

Autori arvates peab lühiajaline väljasõit täitma eelkõige resotsialiseerimise eesmärke ja olema sisustatud konkreetse tegevusega, mis aitaks kinnipeetaval peale vabanemist kiiremini sulanduda tavaellu. Sellist tähendust peab silmas Vangla sisekorraeskiri, mille kohaselt kinnipeetava poolt koostatav väljasõiduplaan peab kirjeldama, kuidas kinnipeetav kavatseb väljasõidu ajal korraldada vanglast vabanemise puhuks töö-, õppimis-, eluaseme- ja muid asju (Vangla sisekorraeskiri).

3. LÜHIAJALISE VÄLJASÕIDU ÕIGUSLIKUD ALUSED

3.1. Õiguslikud alused vangistusseaduse järgi

Vangistusseaduse § 32 alusel võib kinnises vanglas karistust kandvale kinnipeetavale vangla direktor anda loa lühiajaliseks väljasõiduks kuni 21 kalendripäevaks aastas, kui ta on mõistetud karistusest ära kandnud vähemalt ühe aasta. Kinnipeetavale, kes on vanglas esimese astme kuriteo eest vähemalt teist korda, võib loa anda alles siis, kui on kantud pool karistusest. Vangla direktor arvestab lühiajalise väljasõidu lubamise otsustamisel kuriteo toimepanemise asjaolusid, individuaalse täitmiskava täitmist ja kooskõla vangistuse täideviimise eesmärkidega. Eluaegset vangistust kandvale kinnipeetavale ning põgenemiskalduvustega kinnipeetavale väljasõiduluba ei anta. Kulud kannab kinnipeetav. Lühiajalise väljasõidu aeg arvestatakse karistuse kandmise aja hulka. (Vangistusseadus)

Kuni 01.01.2004 võimaldas Vangistusseadus lühiajalist väljasõitu kõigile kinnipeetavatele, välja arvatud eluaegset vangistust kandvatele kinnipeetavatele, kes olid karistusest ära kandnud vähemalt ühe aasta.

2001. aastal jäi Eesti vanglates lühiajaliselt väljasõidult õigeaegselt tagasi tulemata 9 kinnipeetavat, 2002. aastal 17 kinnipeetavat ja 2003. aasta nelja esimese kuuga 4 kinnipeetavat. Muudatused piiramaks lühiajalisele väljasõidule lubamist tulenesid praktilistest vajadustest, sest lühiajalistelt väljasõitudelt tagasi tulemata jäänud isikute arv suurenes. (Riigikogu õiguskomisjon 2003)

Vangistusseaduse muutmisega, mis algatati 2003. aastal, sooviti piirang kehtestada põgenemiskalduvustega ja esimese astme tahtlikus toimepanemises süüdimõistetud isikutele. Arvestati sellega, et tingimisi ennetähtaegse vabanemise võimalus tekib esimese astme kuriteo tahtlikus toimepanemises süüdimõistetud isikul pärast 2/3 karistusaja ärakandmist. (Justiitsministeerium 2003)

Kuigi sellest otseselt ei räägita, ajendas autori arvates Vangistusseadust lühiajalistele väljasõitudele lubamise osas muutma Ämari Vanglas aset leidnud juhtum, kus kinnipeetav Jüri Mosin jäi 01.05.2003 lühiajaliselt väljasõidult vanglasse tagasi tulemata.

3.1.1. Probleemid

Alates 2004. aasta jaanuarist praeguseni kehtiv redaktsioon lühiajaliste väljasõitude osas tõi välja mõne probleemi, mida seaduseandja otseselt ei reguleeri.

Esiteks ei täpsusta vangistust reguleerivad õigusaktid, mis on kinnipeetava isiku põgenemiskaldvus, kuidas seda kalduvust dokumenteerida ja fikseerida. Vangistusseaduse muutmise seaduse eelnõu juures olevas seletuskirjas öeldakse, et kinnipeetavale, keda on karistatud kinnipidamiskohast või vahi alt põgenemise või karistuse kandmisest kõrvalehoidumise eest, lühiajalise väljasõidu luba ei anta (Justiitsministeerium 2003).

Teiseks probleemiks on kuriteo raskusastme määramine nende kinnipeetavate puhul, kes on süüdi mõistetud kuni 2002. aasta septembrini Eesti Vabariigis kehtinud kriminaalkoodeksi järgi. Vangistusseaduse nõuete laitmatuks täitmiseks peab väljasõidutaotluse eelmenetleja kõigi väljasõidutaotluse kirjutanud kinnipeetavate poolt toimepandud kuriteod karistusregistrist üle vaatama ja määrama nende kuritegude raskusastmed. Vaid siis on võimalik otsustada, kas kinnipeetaval on õigus lühiajaliseks väljasõiduks vangistusseaduse § 32 lg 1 või siis § 32 lg 2 alusel, see tähendab, kas kinnipeetaval peab olema kantud üks aasta talle kohtu poolt määratud karistusest või pool, et vangla direktoril oleks seaduslik alus otsustamaks väljasõidule lubamise või sellest keeldumise üle.

Kinnipeetavate väljasõidutaotluste menetlemisel vanglas on selline varasemate karistuste „ülekontrollimine“ kuriteo raskusastme määramiseks on aeganõudev.

Kriminaalkoodeksi järgi süüdi mõistetud isikute poolt toime pandud kuritegude raskusastmete määramiseks oleks tegelikult kolm võimalust:

- Võtta aluseks kriminaalkoodeksis toodud karistuse ülempiir ja kuriteo raskusaste määrata kriminaalkoodeksi § 7.2 lg 2 või lg 3 alusel.
- Võtta aluseks kriminaalkoodeksis toodud karistuse ülempiir ja kuriteo raskusaste määrata karistusseadustiku § 4 alusel.
- Võtta kuriteo raskusastme määramisel aluseks sama kuriteo eest karistusseadustikust tulenev ülempiir ja kuriteo raskusaste määrata karistusseadustiku § 4 alusel.

Kuni 2005. aasta aprillini võeti aluseks eelpool nimetatud kolmas variant, juhindudes vangistusseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskirjast: „kui kuritegu, mille eest kinnipeetav on süüdi mõistetud, loetakse esimese astme kuriteoks KarS järgi, siis ei ole oluline, millise astme kuriteoks see loeti KrK kohaselt.“ (Justiitsministeerium 2003).

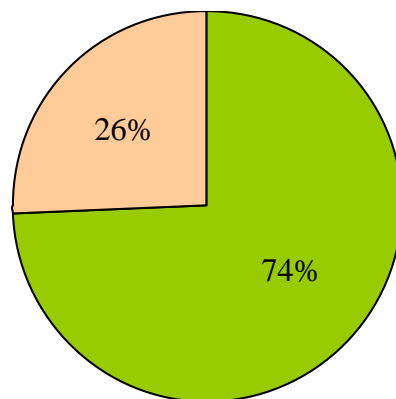
Kuriteo raskusastmete määramisse sekkus Ämari Vangla kinnipeetava avalduse alusel ka õiguskantsler, et leida vastus küsimusele, millise seaduse järgi tuleks määrata kuriteo raskusaste olukorras, kus isik on süüdi mõistetud kriminaalkoodeksi järgi. Konkreetne avaldus sisaldas küll kuriteo raskusastme määramist ennetähtaegset vabastamist silmas pidades, kuid põhimõtted on samad ka lühiajalise väljasõidu puhul.

Õiguskantsleri 2004. aasta tegevuse ülevaates öeldakse, et kuriteo raskusastme määramine on juriidiline konstruktsioon, mis on seotud nii materiaalõiguslike kui menetlusõiguslike aspektidega. Ka õiguskantsler leidis, et kuriteo raskusastme määramisel on erinevaid võimalusi. Ülevaates märgitakse, et kuna tingimisi ennetähtaegne vabastamine, samuti siis lubamine lühiajalise väljasõidule, on menetlusõiguse küsimus, on ka kuriteo raskusastme määramisel menetlusõiguslik iseloom. Kuriteo raskusastmel ei ole karistuse mõistmisega seotud mõju, vaid see on üks element karistuse täideviimise küsimuste lahendamise menetluses ning sellele ei laiene põhiseaduse § 23 lg 2, mille kohaselt ei tohi kellelegi mõista raskemat karistust kui see, mida võinuks talle mõista õiguserikkumise toimepanemise ajal, ning KarS § 5 lg 3 nõuded, mille kohaselt seadusel, mis raskendab karistust või muul viisil halvendab

isiku olukorda, ei ole tagasiulatuvat jõudu. (Õiguskantsleri ...2005: 174-175; EV Põhiseadus; Karistusseadustik)

2005. aasta aprillist alates lähtutakse justiitsministeeriumi kirjast 05.04.2005 nr 3-4-04/1537, kus öeldakse „... kui kehtivas seaduses sätestatud karistuse ülemmäär ja kuriteo raskusaste on karmimad kui kuriteo toimepanemise ajal, lähtuda kuriteo raskusastme üle otsustamisel teo toimepanemise ajal kehtinud sanktsioonimäärast ja astmest“ (Justiitsministeerium 2005).

Ämari Vangla arvestuse ametnikud on alates 2004. aasta algusest teinud märkmed 241 kinnipeetava väljasõidutaotluse läbivaatamisel selle kohta, kas väljasõit on võimalik kohtu poolt mõistetud karistusest ühe aasta kandmise järel Vangistusseaduse § 32 lõikest 1 lähtuvalt või peab olema kantud pool karistusest sama paragrahvi lõikest 2 lähtuvalt. Selgub, et Vangistusseaduse muudatus karmistas lühiajalise väljasõidu võimaluse tekkimisel ligikaudu veerandi kinnipeetavate olukorda (joonis 1).

- karistusest peab olema kantud aasta (VS § 32 lg 1)
- karistusest peab olema kantud pool (VS § 32 lg 2)

Joonis 1. Väljasõidutaotluse esitanud kinnipeetavate osakaal VS § 32 lg-st 1 ja 2 lähtuvalt.

Sellised oleksid küsimused ja probleemid, mida vanglaametnikud peavad selgeks tegema enne, kui kinnipeetava taotlust lühiajaliseks väljasõiduks saab hakata menetlema lähtudes justiitsministri 30.11.2000. määrusest nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“.

3.2. Lühiajaliste väljasõitude regulatsioon vangla sisekorraeeskirjast lähtuvalt

Vangla sisekorraeeskirja 16. peatükk annab konkreetsemad juhised kinnipeetavate lühiajaliste väljasõitudega seondult.

Lühiajaline väljasõit toimub kinnipeetava kirjaliku taotluse ja vangla direktori loa alusel. Kinnipeetava väljasõidutaotlus peab sisaldama väljasõiduplaani, mis koostatakse sotsiaaltöötaja abiga ja selle eesmärk on kirjeldada, kuidas kinnipeetav kavatses väljasõidu ajal korraldada vanglast vabanemise puhuks töö-, õppimis-, eluaseme- ja muid asju. (Vangla sisekorraeeskiri)

Lisaks taotleja isikuandmetele ja väljasõidu põhjustele märgitakse ka soovitud aeg, väljasõidu kestus, sihtkoha täpne aadress, isikute nimed, kelle juurde tahetakse minna ning kinnipeetava kinnitus selle kohta, et talle on tutvustatud väljasõidu tingimusi ning et teda on hoiatatud tagasipöördumistähtaja rikkumise ja muu õigusrikkumise toimepanemise tagajärgede eest (Vangla sisekorraeeskiri).

Vangla sisekorraeeskirja § 82 alusel arvestab vangla direktor taotluse rahuldamist otsustades järgmisi asjaolusid:

- kinnipeetava toimepandud kuriteo laadi;
- kinnipeetava isiksuseomadusi;
- kinnipeetava käitumist vanglas;
- väljasõiduplaani täitmise eelmiste väljasõitude ajal;
- kinnipeetava suhtumist töösse ja õpingutesse;
- väljasõidu eesmärki;
- väljasõidu eeldatavat mõju kinnipeetavale. (Vangla sisekorraeeskiri)

Kuriteo laadi arvestada saab süüdimõistva kohtuotsusega tutvudes. Mõningatel juhtudel ei anna aga kohtuotsus täit ülevaadet toimepandud kuriteo asjaoludest, sest kriminaalmenetluse seadustiku § 315 lg 7 võimaldab kokkuleppe- ja lühimenetluse puhul sellist kohtuotsust, kus põhiosas tuuakse vaid kokkuleppe sisu või ainult resolutiivosa (Kriminaalmenetluse seadustik).

Vangla sisekorraeeskirja § 83 alusel võib vangla direktor keelduda väljasõiduloa andmisest kui:

- kinnipeetav on taotluses või sellele lisatud dokumentides teadlikult esitanud valeandmeid;
- lähedalasuvatesse piirkondadesse samal ajal väljasõiduks on esitanud taotluse rohkem kui üks kinnipeetav ja on alust arvata, et kinnipeetavad hakkavad väljasõidu ajal omavahel suhtlema;
- kinnipeetava väljasõiduplaanis ei ole piisavalt kajastatud see, milliseid toiminguid ja mis eesmärgil peab kinnipeetav väljasõidu ajal tegema;
- kinnipeetavale kohaldatud distsiplinaarkaristus kehtib;
- vangla direktoril on muul põhjusel alust arvata, et väljasõit on vastuolus vangistuse täideviimise eesmärkidega. (Vangla sisekorraeeskiri)

Väljasõidule lubamise või väljasõidutaotluse rahuldamata jätmise otsus peab olema põhjendatud ja vormistatakse käskkirjana (Vangla sisekorraeeskiri).

Vangla sisekorraeeskirja kohaselt on vangla kohustatud vähemalt üks ööpäev enne kinnipeetava väljasõidu algust teavitama sellest sihtkoha politseiasutust ning kinnipeetav peab väljasõidule minnes ja enne vanglasse tagasisaabumist registreerima end politseis, kus väljasõidutunnistusele tehakse vastav märge. Väljasõidutunnistus on väljasõidu ajal kinnipeetava isikut tõendav dokument, millel on väljasõidule lubatud kinnipeetava isikuandmed ja foto ning kuhu märgitakse väljasõidu alg- ja lõppaeg, peatumiskoha aadress, sihtkohajärgse politseiasutuse aadress ja vangla korrapidaja telefoni number. (Vangla sisekorraeeskiri)

4. KINNIFEETAVATE KRIMINAALNE TAUST

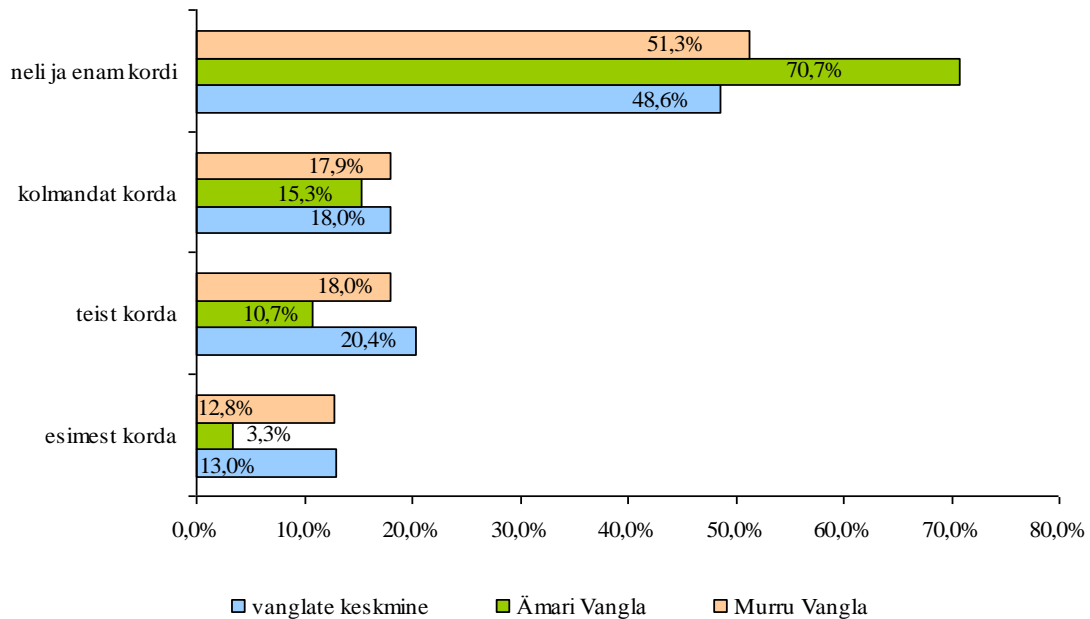
Iga vang pöörduv varem või hiljem ühiskonda tagasi. Pikaajaline vangistus isoleerib kinnipeetu olulistest sotsiaalsetest sidemetest. Lühemaajalised karistused ei oma sotsiaalsuhteid kapitaalselt lõhkuvat efekti, sest näiteks perekondlikud ning sõprussidemed püsivad suhteliselt stabiilsetena pikema aja vältel ning ka siis, kui puudub otsene kokkupuude kinnipeetavaga või kui see leiab aset väga piiratud suhtlemise vormis. Muud sotsiaalsed sidemed seevastu, näiteks tööalane, on tunduvalt haavatumad ning lagunevad vangistuses viibiva isiku puhul kiiremini. Lisaks mängib siin oma võimendavat osa ka ühiskonna halvaks panu vangis olnud inimeste suhtes. (KESA-Mauritius 2007: 66)

Vastavalt täitmisplaanile paigutatakse vähemalt teist korda reaalse vangistusega karistatud meessoost kinnipeetav Murru Vanglasse, Ämari Vanglasse või Tartu Vanglasse (Justiitsministeerium 2000). Ämari Vanglas kannab karistust kinnipeetavate retsidiivsem kontingent.

Joonisel 2 on toodud kinnipeetavate struktuur korduvkaristatuse järgi protsentidena kinnipeetavate üldarvust Ämari Vanglas, Murru Vanglas ja Eesti vanglate keskmisena. Andmed on võetud Justiitsministeeriumi vanglate osakonnas koostatud aastaaruandest, mis on kättesaadav ka Ämari Vangla spetsialistidele.

Jooniselt on näha, et kui vanglate keskmisena on esimest korda süüdimõistetuid 13% kinnipeetavatest, siis Ämari Vanglas vaid 3,3%, teist korda süüdimõistetuid on vanglate keskmisena 20,4%, Ämari vanglas 10,7 %.

Samal ajal neli ja enam korda kohtu poolt karistatuid on Ämari Vangla kinnipeetavatest 70,7%, vanglate keskmisena 48,8%. Kolmandat korda kohtu poolt karistatute osakaal on vanglate keskmisena ja Ämari Vanglas suhteliselt sarnane, vastavalt 18,0% ja 15,3%.

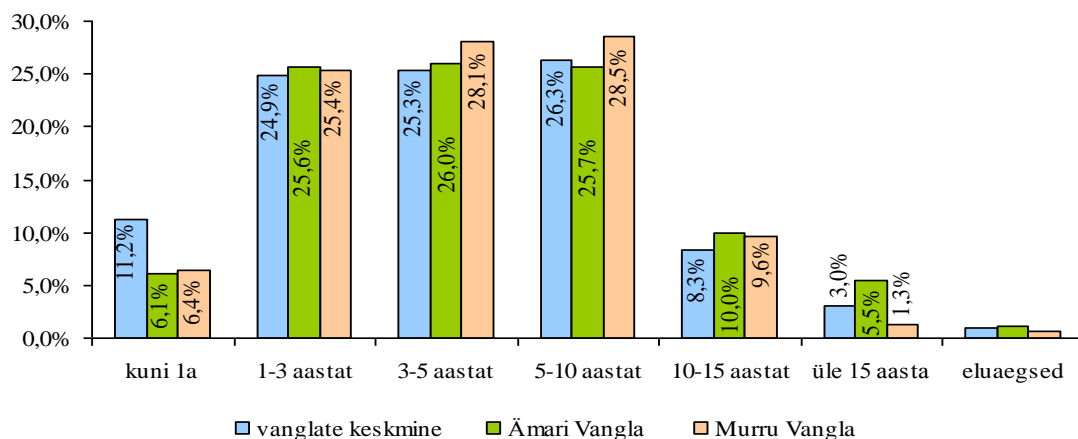

Joonis 2. Kinnipeetavate arvuline struktuur (protsentides kinnipeetavate üldarvust) korduvkaristatuse järgi Ämari Vanglas, Murru Vanglas ja Eesti vanglate keskmisena seisuga 01.01.2007.

Lõputöö autori üheks tööülesandeks käesoleval aastal on olnud kinnipeetavate uue kuriteo toimepanemise riskide ja ohtlikkuse hindamine, millest saadud kogemustest võib öelda, et korduvalt kuritegusid toime pannud isikutel on välja kujunenud negatiivne suhtumine ühiskonda, puuduvad tulevikku suunatud huvid, igapäevaküsimustesse suhtutakse ükskõikselt, edaspidine õiguskuulekas käitumine tähendab neile hoidumist õigusrikkumistega vahelejäämisest ja vanglasse sattumisest, mitte aga elulaadi ja hinnangute kardinaalset muutmist. Enamus korduvkurjategijatest on kuritarvitanud alkoholi, paljud narkootilisi aineid. Riskihindamisel saadud tulemustest nähtub, et nad on sageli agressiivsed, egoistlikud, ükskõiksed kannatanute suhtes. Suur hulk korduvalt karistatuid ei näe toimepandud kuriteo põhjuste ja oma eluviisi vahelisi seoseid ning ei seosta kuritegu selle tagajärgedega.

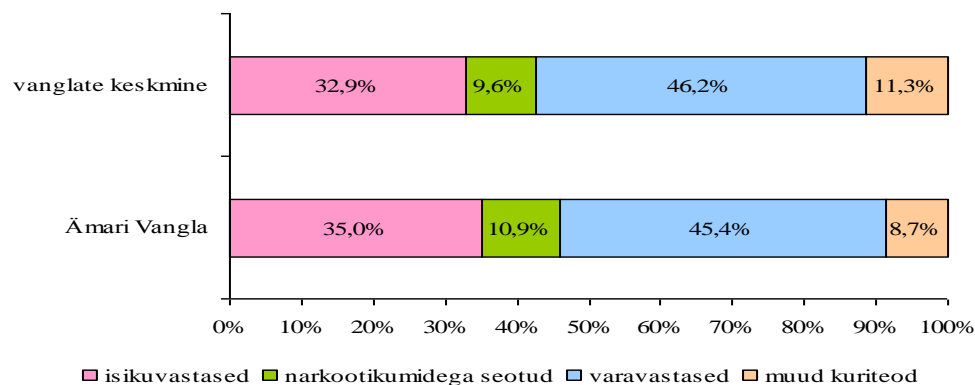
Kinnipeetavate arvuline struktuur karistuse pikkuse järgi on toodud joonisel 3. Kohtu poolt mõistetud keskmine karistusaeg on Ämari Vanglas 5,5 aastat, mis ületab vanglate keskmise (4,4 aastat) rohkem kui aasta võrra. Kui kõrvutada seda näitajat teiste

riikidega, siis näiteks Soomes on see keskmine karistuse pikkus 7 kuud ja Ameerika Ühendriikides 24 kuud (KESA-Mauritius 2007: 24).

Joonis 3. Kinnipeetavate arvuline struktuur (protsentides kinnipeetavate üldarvust) karistuse pikkuse järgi Ämari Vanglas, Murru Vanglas ja Eesti vanglate keskmisena 01.01.2007 seisuga.

Joonisel 4 on toodud Ämari Vangla kinnipeetavate struktuur erinevate karistusliikide kaupa ja võrdluseks ka vanglate keskmine.

Joonis 4. Kinnipeetavate arvuline struktuur (protsentides kinnipeetavate üldarvust) kuriteoliikide kaupa Ämari Vanglas ja vanglate keskmisena seisuga 01.01.2007.

Jooniselt 4 on näha, et rohkem kui kolmandik (35%) Ämari Vangla kinnipeetavatest kannab karistust isikuvastaste kuritegude eest, sealhulgas 26,6% tapmise eest. Vanglate

keskmisena on vastavad näitajad 32,9 ja 22,5%. Varavastaste kuritegude eest on süüdi mõistetud peaaegu ligikaudu pooled kinnipeetavatest, Ämari Vanglas 45,4%, vanglate keskmisena 46,2%, sealhulgas röövimiste ja väljapressimiste eest on protsendid vastavalt 21,8% ning 19,8%. Narkootikumidega seotud kuritegude eest kannab karistust ligikaudu 10% kinnipeetavatest.

Pikaajaline eraldatus ühiskonnast on loonud kinnipeetavate seas omataolise subkultuuri, kus tavadest hoitakse kinni. Retsidivistide ümberkasvatamise võimalused on tavaliselt väga tagasihoidlikud. Arvatakse, et igast kümnest vabanenud retsidivistist paneb kuus kuni seitse toime uue kuriteo juba esimesel vabaduseaastal. Küllalt suur osa kuritegudest pannakse toime esimestel päevadel ja nädalatel peale vabanemist. (Saart 1994: 13-14, ref KESA-Mauritius 2007: 12)

Lõputöö autoril tuli tuttava füüsilisest isikust ettevõtjaga juhuslikult jutuks, et ta annab tööd (ja aitas ka elukoha leidmisel) Ämari Vanglas pikka karistust kandnud ja käesoleva aasta märtsis ennetähtaegselt vabanenud kinnipeetavale.

Ettevõtja sõnul läks vanglast vabanenud töötaja teisel tööpäeval korraks poodi suitsu ostma ning kuna ta ei orienteerunud muutunud Tallinnas, suutis ta töökohast nelja maja kaugusel ära eksida. Õnneks jõudis eksinu siiski elukohta- jalgsi, sest bussi-, trolli ja trammiliiklusest tal aimu ei olnud. Peale neljandat tööpäeva läks tööandja oma uue töötajaga marketisse vajalikke sisseoste tegema. Tööandja oli eelnevalt käskinud olulised asjad, mida osta, kirja panna. Kaupluses selgus, et vanglast vabanenu ei orienteerunud hindades ja sortimendis. Ta oli segaduses ja jäi oma käitumisega silma turvatöötajale, kes astus ligi ja kahtlustas teda varguses, kui vabanenu oli peale kauba eest tasumist suurde ostukärrusse tõstnud ka kilekoti tööandja ostudega.

Seega tuleb lühiajalistele väljasõitudele lubamisel ühelt poolt arvestada teadmiseiga, et vaid vähesed korduvakaristatud kinnipeetavad suudavad elada edaspidiselt õigusrikkumisteta ja uue kuriteo või õigusrikkumise toimepanemise oht on olemas ka lühiajalise väljasõidu ajal.

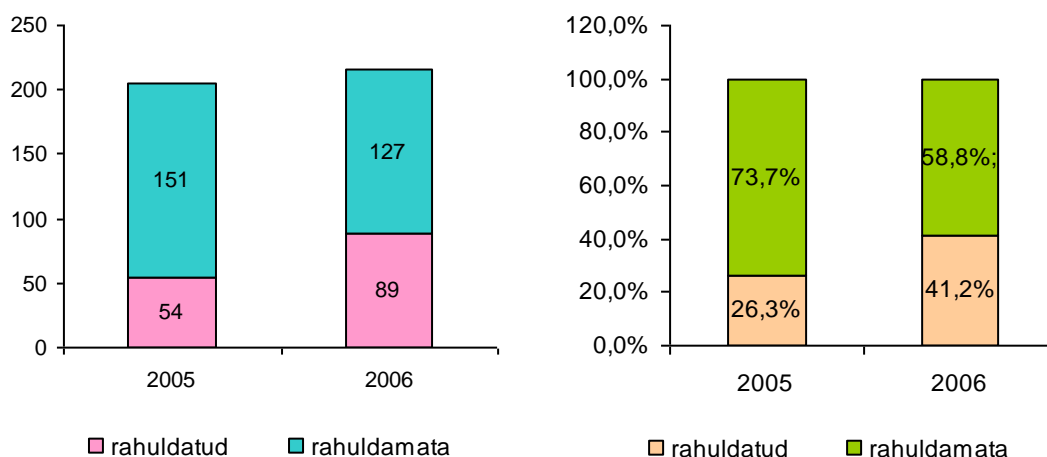
Teisest küljest vajavad pika karistusega kinnipeetavad lühiajalisi väljasõite sotsiaalsete oskuste taastamiseks ja kohanemiseks muudatustega vabaduses.

Vangla direktor, kellele seadusandja on andnud pädevuse väljasõidutaotluse rahuldamise üle otsustamiseks, võtab iga kinnipeetava järelvalveta väljapoole vanglat lubamisega vastutuse, korduvkurjategijate puhul on risk tunduvalt suurem.

5. LÜHIAJALISED VÄLJASÕIDUD ÄMARI VANGLAS

5.1. 2005. ja 2006. aasta statistika

Joonisel 5 on toodud võrdlusena andmed 2005. ja 2006. aastal kinnipeetavate poolt esitatud väljasõidutaotluste rahuldamise ja rahuldamata jätmiste kohta Ämari Vanglas.

Joonis 5. Kinnipeetavate poolt esitatud taotluste rahuldamine Ämari Vanglas 2005. ja 2006. aastal arvuliselt (vasakul) ja protsentides (paremal)

2005. aastal taotleti Ämari Vanglas luba lühiajaliseks väljasõiduks 107 kinnipeetava poolt 205 korral, millest rahuldati 54 (26,3%). Kahele kinnipeetavale võimaldati lühiajaline väljasõit 2005. aastal kahel korral, neist ühele kokku üheksa päeva, teisele 14 päeva. Üks kinnipeetav lubati aasta jooksul lühiajalisele väljasõidule kolmel korral, kokku 11 päevaks.

Erakorralise perekondliku sündmuse puhul lubati 2005. aastal lühiajalisele väljasõidule lisaks eelpooltoodule kuus kinnipeetavat. Kahe kinnipeetava taotlus erakorraliseks lühiajaliseks väljasõiduks jäeti rahuldamata.

Lühiajaliselt väljasõidult jäi 2005. aastal Ämari Vanglasse tagasi tulemata üks kinnipeetav. Alkoholihoobe tunnustega saabus kaks kinnipeetavat, neist üks tuli iseseisvalt, teise tõi tagasi politsei.

2006. aastal taotles lühiajalist väljasõitu 119 kinnipeetavat, esitati 216 taotlust, millest rahuldati 89 (41,2%). Kolm kinnipeetavat lubati väljasõidule kolmel korral ja kaheksa kahel korral. Kõige rohkem viibis üks kinnipeetav aasta jooksul väljasõidul 14 päeva, kõige vähem aga kolm tundi. Erakorralise perekondliku sündmusega seoses võimaldati möödunud aastal väljasõit viiele kinnipeetavale, üks taotlus erakorraliseks väljasõiduks jäeti rahuldamata. Alkoholihoobes saabus väljasõidult 2006. aastal kolm kinnipeetavat, neist ühe tõi tagasi politsei.

Tavaliselt on kinnipeetavad kiired kaebusi ja vaideid esitama. Huvitav on siinjuures, et lühiajalisele väljasõidule loa andmisest keeldumise käskkirjade kohta ei ole 2004.-2005. aastal esitatud ühtki vaiet ega pöördutud ka Tallinna Halduskohtusse. 2006 aastal esitati üks vaie justiitsministeeriumile, kus tunnistati Ämari Vangla direktori käskkiri õiguspäraseks ning vaie jäeti rahuldamata, ja üks kaebus halduskohtusse, kus direktori käskkiri tühistati.

Kuna seadusandlus ei näe ette ühtki piirangut taotluste esitamise sageduse kohta, siis kinnipeetavad nähtavasti ei pea vajalikuks esitada vaideid või kaebusi, vaid pigem esitavad koheselt uue taotluse. Nii näiteks esitasid möödunud aastal väljasõidutaotluse kaks kinnipeetavat kaheksal korral, kaks seitsmel ja kolm kinnipeetavalt viiel korral.

5.2. Taotluste menetlemine Ämari Vanglas

Ämari Vanglas esitavad kinnipeetavad vastavalt vangla sisekorraeeskirja §-le 80 lg 1 direktori nimele väljasõidutaotluse (lisa 1) koos väljasõiduplaaniga, mille kinnipeetav koostab sotsiaaltöötaja abiga.

Sotsiaaltöötajate sõnul on kinnipeetavatele küllaltki raske selgeks teha, kuidas nad peaksid väljasõiduplaani koostama. Võetakse kuulda pigem kaaskinnipeetavat, kellele väljasõit võimaldati, ja enda taotlusesse püütakse kirja panna sarnaseid eesmärke.

Väljasõidutaotluse rahuldamise üle otsustamine on vangistusseaduse alusel direktori pädevuses, kuid isikuomaduste, kinnipeetava käitumise, töösse ning õpingutesse suhtumise hindamisel arvestatakse Ämari Vanglas inspektor-kontaktisikute ja sotsiaaltöötajate arvamusega. Isiklikus toimikus olevad materjalid, individuaalne täitmiskava, iseloomustused ja riskihindamise tulemused annavad ülevaate kinnipeetava väärtushinnangutest. Käitumist vanglas iseloomustavad eelkõige kinnipeetavale määratud distsiplinaarkaristused. Sama olulised on aset leidnud intsidendid, operatiivinfo ja vanglaametnike tähelepanekud, mida ei dokumenteerita.

Kinnipeetavate lühiajalistele väljasõitudele lubamise otsustamiseks toimub arutelu, kus osalevad direktor, julgeolekuosakonna juhataja, inspektor-kontaktisikud, sotsiaaltöötajad ja arvestuse spetsialist. Eelnevalt on inspektor-kontaktisikud, sotsiaaltöötajad ning julgeolekuosakonna juhataja väljasõidutaotlusele (lisa 1) märkinud oma seisukoha väljasõidu võimalikkuse, vajalikkuse ja eesmärgipärasuse kohta. Arutelu käigus põhjendavad erinevate osakondade ametnikud oma seisukohti andes sellega direktorile informatsiooni taotluse rahuldamise üle otsustamiseks.

Lähtuvalt kinnipeetava poolt väljasõidu ajaks planeeritust otsustatakse lühiajalise väljasõidu pikkus. Ämari Vangla kodukorra järgi on lühiajaliste väljasõitude kestuseks korraga kuni seitse ööpäeva. Lühiajalisele väljasõidule lubatakse neljapäeviti alates kella 14:00-st ja tagasi vanglas peab väljasõidul viibiv kinnipeetav olema hiljemalt järgmisel neljapäeval kell 12:00. Erandkorras võib direktor lubada väljasõidule ka teistel nädalapäevadel. (Ämari ... 2004)

2006. aastal on vaid üksikutele kinnipeetavatele antud väljasõiduvõimalus seitsmeks päevaks korraga. Väljasõidu pikkus oleneb planeeritud tegevustest. Olenevalt sellest, kas eesmärgiks on peresidemed või mingid asjaajamised ametiasustustes, võimaldatakse väljasõit siis kas nädalavahetuseks või just tööpäevadeks.

Lõputöö koostamise ajal on veel kinnitamata Ämari Vangla uus kodukord, mille kohaselt lähtuvalt kinnipeetava poolt väljasõidu ajaks planeeritust otsustatakse lühiajalise väljasõidu pikkus ja aeg.

Vastavalt Ämari Vangla kodukorrale peab kinnipeetav väljasõidu ajal olema kättesaadav väljasõidutaotluses ja -plaanis märgitud aegadel sihtkoha aadressil ja taotluses märgitud telefoninumbritel (Ämari ... 2004).

Kinnipeetav kohustub väljaspool vanglat viibimise ajal igakülgsele täitma kehtivaid seadusi, üldtunnustatud käitumisnorme ja moraalinõudeid (käituma seadusekuulekalt ja viisakalt) ning teavitama esimesel võimalusel vangla peaspetsialist-korrapidajat igast temaga toimuvast intsidendist, mille lahendamisele on kaasatud Eesti Vabariigi õiguskaitse organid (Ämari ... 2004).

Ämari Vanglas teavitatakse vastavalt vangla sisekorraeeskirjale politseid kinnipeetava väljasõidule lubamisest. Positiivsena tuleb märkida, et politseiametnikud kontrollivad, kas väljasõidule lubatud kinnipeetavad ööbivad sihtkoha aadressil ja annavad vanglale ka sellekohast tagasisidet. Dokumenteeritud tagasisideks on väljasõiduplaani arutelu, mille koostab sotsiaaltöötaja vesteldes väljasõidult saabunud kinnipeetavaga.

Praktikas jääb aga teadmata, millega lisaks planeeritule kinnipeetavad väljasõidul tegelevad. Nii näiteks tuli möödunud aastal kaudsel teel ilmsiks, et väljasõidule lubatud kinnipeetav kohtus väljasõidu ajal naissoost vanglaametnikuga.

6. UURIMUS

6.1. Probleemiseade

Lõputöö eelnevas osas andis autor ülevaate õigusaktidest ja lühiajaliste väljasõitudega seonduvatest muudest allikast ja seisukohtadest, millest selgus, et kinnipeetava lubamine lühiajalisele väljasõidule on kaasaegse karistuspoliitika kontekstis vaieldamatule vajalik. Kuid tekitas ka küsimuse: keda, millal ja miks lubada?

Autori isiklik tööalane praktika ja peatükis 5.1 toodud andmed näitavad, et enamus väljasõidutaotlusi jäetakse rahuldamata. Ka näiteks käesoleva aasta maikuuks esitati kinnipeetavate poolt 29 väljasõidutaotlust, millest rahuldati vaid 9.

Uurimusega püütakse saada vastuseid lõputöö eesmärgiks olevatele küsimustele ning leida kinnitus (või ümber lükata) püstitatud hüpoteesid :

1. Lühiajalisel väljasõitudel viibides lisaks planeeritule või planeeritu asemel kinnipeetav sooritab muid toiminguid, sealhulgas sageli õigusrikkumisi.
2. Kinnipeetava poolt koostatud sisukas väljasõiduplaan ei ole lühiajalisele väljasõidule lubamise primaarseks eelduseks.

Sellest lähtuvalt võttis autor vaatluse alla järgmised uurimisküsimused:

- Vangla sisekorraeeskirja kohaselt peab kinnipeetav väljasõidutaotluses märkima väljasõidu põhjused. Millised eesmärgid seadvad kinnipeetavad lühiajaliseks väljasõiduks?
- Vangla sisekorraeeskiri sätestab, milliseid asjaolusid arvestab vangla direktor taotluse rahuldamist otsustades. Kas ja kuidas arvestatakse taotluse rahuldamist otsustades kehtivaid distsiplinaarkaristusi ja väljasõiduplaanis toodud eesmäärke?
- Vangla sisekorraeeskirja kohaselt annab kinnipeetav kinnituse selle kohta, et talle on tutvustatud väljasõidu tingimusi ning hoiatatud õigusrikkumise toimepanemise tagajärgede eest. Kas kinnipeetav järgib väljasõidutingimusi?

6.2. Meetodid

Käesoleva lõputöö uurimuse empiirilise osa läbiviimisel on kasutatud kombineeritud metoodikat – kvalitatiivset ja kvantitatiivset.

Kvantitatiivsed meetodid võimaldavad tegeleda peamiselt registreerimise ja mõõtmisega. Kvalitatiivne meetod keskendub mõistmisele, seletusele ja tõlgendamisele ning vähem kirjeldamisele, mõõtmisele ja defineerimisele.

Mikko Lagerspetz võtab kvalitatiivsete ja kvantitatiivsete meetoditega uuritavad valdkonnad kokku järgmiselt: „... kvantitatiivsete meetoditega vastatakse küsimustele *kui palju?* ja *miks?*, kvalitatiivsete meetodite põhiküsimused on *kas?* ja *kuidas?*” (Lagerspetz 2001).

Püstitatud uurimusküsimustele vastuste saamiseks pidas autor otstarbekaks:

- analüüsida ja võrrelda lühiajalise väljasõidu taotlusi kinnipeetava poolt püstitatud väljasõidu eesmärkidest lähtuvalt (perekondlikus sündmused, peresidemete hoidmine, vabanemiseks ettevalmistuste tegemine, majapidamistööd);
- viia läbi anonüümne ankeetküsitlus (lisa 2- küsimustik eesti keeles, lisa 3- küsimustik vene keeles) 2006. aastal ning käesoleva aasta jaanuaris lühiajalisel väljasõidul käinud kinnipeetavate hulgas;
- uurimustöö käigus otsustas autor esitada valikvastustega küsimused (lisa 4) vanglate direktoritele.

6.3. Valim

Lühiajalise väljasõidu taotluste analüüsiks vajalike andmete kogumiseks võeti 54 2006. aastal esitatud taotlust (neljandik esitatud taotluste arvust), 22 rahuldatud ja 32 rahuldamata jäetud taotlust, koos väljasõiduplaanidega. Arvuline valik on

proportsionaalne 2006. aastal väljasõidutaotluste rahuldamise ja rahuldamata jätmisega (41.2% : 58,8% - joonis 5).

Anonüümne ankeetküsimustik (lisa 2 eesti keeles, lisa 3- vene keeles) edastati kõigile küsitluse ajal Ämari Vanglas viibinud kinnipeetavatele, kes olid käinud lühiajalisel väljasõidul möödunud aasta jooksul või selle aasta jaanuaris. Osa 2006. aastal väljasõidul käinud kinnipeetavatest olid küsitluse läbiviimise ajaks kas vabanenud või viidud teistesse kinnipidamisasutustesse. Ankeetküsitlus viidi läbi 26.02.-17.03.2007.

Ankeedile vastamine oli vabatahtlik, anonüümne ja iseseisev. Kinnipeetaval oli võimalus küsimustiku täitmisest keelduda, kuid realselt seda võimalust ei kasutatud. Ankeetküsitlusele vastas 48 kinnipeetavat- kõik, kellele küsimustik edastati.

Kõigi vanglate direktoritele saadeti struktureeritud küsitlus (lisa 4) interneti teel. Kuuest direktorist vastas küsitlusele viis.

6.4. Uurimuse käik väljasõidutaotluste analüüsil

Eraldi tooks autor välja väljasõidutaotluste analüüsi uurimuse käigu.

Lõputöö autor tegi eelmisel õppeaastal kursusetöö lühiajaliste väljasõitude teemal ja planeeris juba selle koostamise käigus valida ka lõputöö teemaks lühiajaliste väljasõitudega seonduv. Kuni möödunud aasta detsembrini oli autori üheks tööülesandeks väljasõidutaotluste menetlemine. Igapäevatöö käigus koostas autor nimekirja 2006. aastal esitatud väljasõidutaotlusest tehes ühtlasi märkme nende rahuldamise või rahuldamata jätmise kohta. Kokku registreeriti nimekirjas 216 taotlust.

Uurimuse läbiviimiseks grupeeriti nimekiri taotluste rahuldamise ja rahuldamata jätmise kaupa kahte gruppi ja võeti analüüsiks iga neljas taotlus kummastki grupist. Kõrvale jäeti erakorraliseks väljasõiduks esitatud taotlused. Kümne esialgselt valitud taotluse

puhul ilmnes, et sama kinnipeetava poolt esitatud taotlus oli juba analüüsi alla võetud. Need asendati järgmisega nimekirjas.

Seega jäi analüüsiks 54 taotlust, 32 rahuldatud ja 22 rahuldamata taotlust, mis olid esitatud 54 erineva kinnipeetava poolt.

Kõrvale oli planeeritud jätta need rahuldamata taotlused, kus taotluse esitajal ei olnud kantud vajalik osa karistusest Vangistusseaduse §-st 32 lähtuvalt, kuid need ei sattunudki valimisse.

Esiteks kontrolliti, kas analüüsiks võetud taotluse esitajal oli taotluse esitamise ajal kehtiv distsiplinaarkaristus.

Edasi grupeeriti (rahuldamata ja rahuldatud taotlusi eraldi) olenevalt uuritavast küsimusest – kas väljasõidueesmärgiks on perekondlikud sündmused, peresidemete hoidmine, vabanemiseks ettevalmistuste tegemine, majapidamistööd.

Järgnevalt võeti kolm rahuldatud ja kolm rahuldamata taotlust, kus väljasõidu planeeritavaks eesmärgiks oli vabanemiseks ettevalmistuste tegemine ning üks rahuldatud ja üks rahuldamata taotlus, kus planeeritavaks eesmärgiks oli peresidemete hoidmine. Rahuldamata taotluste puhul ei omanud kinnipeetav kehtivat distsiplinaarkaristust. Võrdluseks võeti taotlused, kus karistuse pikkus ja karistuse liik on võimalikult ühesugused.

6.5. Uurimuse tulemused

6.5.1. Kinnipeetavate lühiajalise väljasõidu taotluste analüüs

Tabelis 1 on toodud andmed kinnipeetavate poolt planeeritud väljasõidu eesmärkidest.

Tabel 1. Väljasõiduks planeeritud eesmärgid arvuliselt ja protsentides valimist

Planeeritud väljasõidu eesmärgid	Rahuldatud taotluste grupp (valim 22)		Rahuldamata taotluste grupp (valim 32)	
	Arvuliselt	%-des	Arvuliselt	%-des
valmistumine vabanemiseks	14	63,6%	22	68,8%
perekondlik sündmus	8	36,4%	1	3,1%
peresidemete hoidmine, taastamine	12	54,5%	17	53,1%
resotsialiseerumine	4	18,8%	0	0,0%
majapidamistööd, pere abistamine	0	0,0%	5	15,6%
muud põhjused	2	9,1%	6	18,8%

Tuleb märkida, et paljudel kinnipeetavatel oli väljasõiduks mitu eesmärki. Seepärast on tabelis toodud arvulise näitaja kõrval ka protsent valimist, et rahuldamata ja rahuldatud taotluste gruppides toodud näitajad oleksid võrreldavad.

Analüüsitavates taotlustes oli 36 korda väljasõidu eesmärgiks märgitud vabanemiseks ettevalmistuste tegemine, 9 korda perekondlik sündmus, 29 korda peresidemete hoidmine, 4 korda resotsialiseerumine, 5 korda majapidamistööde tegemine, 8 korda oli märgitud mõni muu põhjus. Rahuldamata taotluste puhul oli muuks põhjuseks notari külastamine, eriarsti juures konsultatsioonil käimine, isikut tõendava dokumendi kättesaamine, rahuldatud taotluste puhul matustel käimine ja usuorganisatsiooni kongressil osalemine.

Tabelist toodud andmete alusel võib öelda, et väljasõidule lubamisel on eelistatuks osutunud perekondlikud sündmused (lapse sünd, lapsele nime panek, vanema haigus). Rahuldamata taotluste grupis oli ainsaks planeeritud „perekondlikuks sündmuseks” kinnipeetava enda sünnipäeva tähistamine.

Väljasõidule ei lubatud majapidamistööde (akende vahetamine, põranda vahetamine, küttepude varumine) tegemiseks.

Rahuldamata taotluste grupis ei olnud ühelgi korral märgitud väljasõidueesmärgina „resotsialiseerumist”, kuid rahuldatud taotluste grupis oli „resotsialiseerumine” eesmärgiks koos „vabanemiseks valmistumisega” kaks ja „peresidemete hoidmisega” kaks korda. Seetõttu ei saa järeldada, et resotsialiseerumine on eesmärk, mida väljasõiduloa andmisel eelistatakse.

Rahuldamata taotluste grupis oli seitsmel (21,9%) taotluse esitanud kinnipeetaval vähemalt üks kehtiv distsiplinaarkaristus. Rahuldatud taotluste grupis ei omanud taotluse esitanud kinnipeetavad kehtivaid distsiplinaarkaristusi. Seega võib öelda, et kehtiva distsiplinaarkaristuse korral kinnipeetavat lühiajalisele väljasõidule ei lubata.

Tabelis 2 on toodud sarnaste väljasõidueesmärkidega rahuldatud ja rahuldamata taotluste võrdlus.

Tabel 2. Väljasõidutaotluste võrdlus.

Rahuldatud taotlused	Rahuldamata taotlused
Karistuse pikkus 3-5 aastat Varavastane kuritegu Kohtu poolt karistatud 3 korda, vanglas teist korda Ennetähtaegse vabanemise aeg vähem kui 6 kuu pärast Keskaridus, töötab vanglas Väljasõidu eesmärgiks: ettevalmistuste tegemine vabanemiseks. Soovib kohtuda kriminaalhooldus-ametnikuga ja käia kahe võimaliku tulevase tööandja juures, kelle leidmiseks on abi osutanud vend. Märgitud on kriminaalhooldusosakonna aadress, võimalike tööandjate nimed, aadressid ja ja telefoninumbrid. Õöbiks vanemate juures Õhtuti soovib veeta aega oma vanematega, külla tuleks ka vend, kes elab eraldi	Karistuse pikkus 3-5 aastat Varavastane kuritegu Kohtu poolt karistatud 3 korda, vanglas teist korda Ennetähtaegse vabanemise aeg vähem kui 6 kuu pärast Keskaridus, töötab vanglas Väljasõidu eesmärgiks: teha ettevalmistusi vabanemiseks. Käia oma endise tööandja juures, kellega on telefoni teel saadud kokkulepe töökohaga kindlustamiseks ka võimaliku ennetähtaegse vabanemise puhul, käiks ka kriminaalhooldusosakonnas. Lisatud tööandja telefoninumber ja nimi. Õöbiks kodus, abikaasa juures Õhtuti oleks koos oma perega, abikaasa ja lapsega. Ühel päeval külastaks oma ema, kes elab Eesti teises linnas

<p>Karistuse pikkus 5-10 aastat Isikuvastane kuritegu Kohtu poolt karistatud 2 korda, vanglas teist korda Ennetähtaegse vabanemise aeg on juba möödunud, esitatud kohtule ennetähtaegseks vabanemiseks, kuid vangla direktori esildis jäetud kohtu poolt rahuldamata. Keskharidus, töötab vanglas Väljasõidu eesmärgiks külastada kriminaal- hooldusosakonda, tutvuda töökohta leidmise võimalustega. Õõbiks venna juures</p>	<p>Karistuse pikkus 5-10 aastat Isikuvastane kuritegu Kohtu poolt karistatud 2 korda, vanglas teist korda Ennetähtaegse vabanemise aeg on juba möödunud, esitatud kohtule ennetähtaegseks vabanemiseks, kuid vangla direktori esildis jäetud kohtu poolt rahuldamata. Keskhariduse omandas vanglas, töötab vanglas Väljasõidu eesmärgiks kriminaal- hooldusosakonna külastamine. Soovib otsida töökohta, külastada tööturuametit. Õõbiks elukaaslase juures, kellega on ühine laps</p>
<p>Karistuse pikkus alla 3 aasta Varavastane kuritegu Kohtu poolt karistatud 7 korda, vanglas neljandat korda Ennetähtaegse vabanemise aeg 4 kuu pärast Väljasõidul soovib leida tööd, olla koos oma vanematega, sest neil ei ole võimalust vanglasse kokkusaamisele tulla. Põhiharidus, ei tööta vanglas Õõbiks vanemate juures</p>	<p>Karistuse pikkus alla 3 aasta Varavastane kuritegu Kohtu poolt karistatud 6 korda, vanglas neljandat korda Ennetähtaegse vabanemise aeg veidi vähem kui nelja kuu pärast Väljasõidu ajal otsiks tööd, varem on töötanud autojuhina, tahab ka nüüd leida tööd autojuhina, seetõttu vahetaks ka ARK-s oma juhiloa, mille kehtivus lõppes 3 kuud tagasi, õõhtuti oleks koos elukaaslasega Põhiharidus, vanglas ei tööta Õõbiks elukaaslase juures</p>
<p>Karistuse pikkus 12 aastat Isikuvastane kuritegu Kohtu poolt karistatud 2 korda, vangla esimest korda Soovib olla koos perega, et teismelised pojad ei võõrduks, ühtlasi tutvuks töökohta leidmise võimalustega oma elukohas Keskharidus, töötab vanglas. Õõbiks kodus</p>	<p>Karistuse pikkus 12 aastat Isikuvastane kuritegu Kohtu poolt karistatud 3 korda, vanglas esimest korda Soovib parandada suhteid oma vanematega, mis vangis olemise ajal on halvenenud. Tutvuks elu- ja töökohta leidmise võimalustega. Ühtlasi külastaks vanavanemaid. Keskhariduse omandas vanglas, töötab Õõbiks vanemate juures</p>

Tabelis 2 on kõrvutatud suhteliselt sarnaste väljasõidueesmärkidega rahuldatud ja rahuldamata taotlused, kus ka kohtu poolt mõistetud karistuse pikkus, kuriteo liik, korduvkaristatus, vangistuste arv ja mitmed muud väljasõiduloa andmist mõjutavad näitajad on samalaadsed.

Võrreldes eesmärke rahuldatud ja rahuldamata väljasõidutaotluste osas selgub, et kinnipeetavate poolt väljasõiduks planeeritud tegevus on arvestatav, kuid mitte määrav tegur väljasõiduloa saamiseks.

Iga taotluse puhul lähenetakse olenevalt kinnipeetava individuaalsetest vajadustest. Nii võib töökoha leidmine olla ühele formaalseks vajaduseks, teisele aga on vabanemisejärgne tööga hõivatus peamiseks motivatsiooniks, et edaspidi õiguskuulekalt hakkama saada. Ka peresuhetele orienteeritus võib olla erineva tähtsusega. Mõnele kinnipeetavale on peresuhete hoidmine/taastamine ainsaks „niidiotsaks”, mis mõjutaks teda positiivsete muutuste suunas.

Tabelis toodud võrdluste põhjal võib öelda, et kui kinnipeetav kirjutab plaani ja talle oleks seda väljasõitu väga vaja, siis ta ei pruugi saada luba lühiajaliseks väljasõiduks mingitel teistel põhjustel. Samas võib inimene, kelle plaan on suhteliselt sarnane, väljasõiduloa saada.

Järelikult olekski mõistlikum, kui väljasõidutaotluse võiks (peaks) esitama hoopis ametnik, kes vastutab individuaalse täitmiskava täitmise jälgimise eest, see tähendab - taotluse esitamine ei peaks olema kinnipeetava subjektiivne õigus.

6.5.2. Anonüümne ankeetküsitlus väljasõidul käinud kinnipeetavatele

Ankeetküsitlusele vastanud 48 kinnipeetavast oli üks kord lühiajalisel väljasõidul käinud 28 kinnipeetavat s.o 59% valimist, kaks korda 9 kinnipeetavat s.o ligikaudu 19%, viis või rohkem kordi oli väljasõidul käinud kokku 3 kinnipeetavat. Andmed on toodud tabelis 3.

Tabel 3. Väljasõidukordade arv

Vastamata	1 kord	2 korda	3 korda	4 korda	5 korda	8 korda	9 korda
2	28	9	3	3	1	1	1

Järgnevas tabelis 4 näidatakse küsitlusele vastanud kinnipeetavate viimase lühiajalise väljasõidu peamised eesmärgid.

Vastanutest 83 % (40 vastanut) oli märkinud viimase väljasõidu peamiseks eesmärgiks vabanemiseks ettevalmistuste tegemise, 50% (24 vastanut) perekondlikud sündmused. Resotsialiseerimise märkis väljasõidueesmärgina 9 kinnipeetavat. Muude põhjustena märgiti ühel korral arsti konsultatsioonil ja ühel korral usuorganisatsiooni kongressil osalemist. 19 korral märgiti mitu põhjust, ainult resotsialiseerimine ei olnud märgitud väljasõidu eesmärgiks ühelgi korral, ainult perekondlikud sündmused olid märgitud 8 ankeedi täitnud kinnipeetava poolt.

Tabel 4. Väljasõidu eesmärgid

Ettevalmistuste tegemine vabanemiseks	40
Perekondlikud sündmused	24
Resotsialiseerimine	9
Muu põhjus	2

Andmed näitavad, et kinnipeetavad peavad peamiseks väljasõidueesmärgiks ettevalmistuste tegemist vabanemiseks ja on teadlikud, et vaid resotsialiseerimise eesmärgil konkreetsetemate ülesannete püstitamata väljasõiduks luba ei anta.

Tabelis 5 on toodud andmed selle kohta, mitu korda on kinnipeetavad viimase vangistuse jooksul esitanud väljasõidutaotluse. Esimest korda käis väljasõidul 28 kinnipeetavat (vt tabel 3), kuid vaid 9 olid esitanud taotluse esimest korda. Rohkem kui viis korda oli väljasõidul käinud 2 kinnipeetavat, aga rohkem kui viis korda oli taotluse esitanud 11 kinnipeetavat.

Tabel 5. Taotluse esitamise korduvus viimase vangistuse ajal

Vastamata jätnud	1 kord	2 korda	3-5 korda	Rohkem kui 5 korda
3	9	10	14	11

Võrreldes tabelis 5 toodud andmeid tabeli 3 andmetega, võib öelda, et kinnipeetavad esitavad taotluse rahuldamata jätmise korral uue.

Tabelis 6 on andmed väljasõidutingimuste rikkumiste kohta. Lahja alkoholi tarbimist märkis 11 (~23%), mujal, kui väljasõidu-plaanis märgitud ööbimist 5 (~10%), kange alkoholi tarbimist ja endiste kuriteokaaslastega kohtumist 2 (~4%) ja õigusrikkumiste toimepanemist 1 (~2%) ankeeti täitnud kinnipeetavatest.

Vähemalt ühe küsitluses märgitud väljasõidutingimuse rikkumise oli kirja pannud 17 (~35%) küsitlusele vastajat, väljasõidutingimuse rikkumist ei märkinud 31 (~65%).

Tabel 6. Väljasõidutingimuste rikkumine

Lahja alkoholi tarbimine	11
Kange alkoholi tarbimine	2
Ööbimine mujal kui peatuspaigaks märgitud aadressil	5
Kohtumine endiste kuriteokaaslastega	2
Raha laenamine kuritegelikult ringkonnalt	0
Õigusrikkumiste toimepanemine	1

Selgub, et kuigi 2006 aastal tuli Ämari Vanglas lühiajaliselt väljasõidult alkoholi joobes tagasi 3 kinnipeetavat, siis ankeetküsitluses märgiti alkohoolse joogi tarbimist lühiajalise väljasõidu ajal 13 korral. Seega tegelevad kinnipeetavad lühiajalise väljasõidu ajal lisaks planeeritule ka keelatud tegevusega.

6.5.3. Küsimustik vanglate direktoritele

Vanglate direktorite vastustest küsimusele, kui palju võtab aega väljasõidutaotluse menetlemine ja taotluse rahuldamata jätmise põhjendatud otsuse tegemine, selgub, et vangla direktorid peavad menetlemist töömahukaks. Neli direktorid leiavad (vt tabel 7), et aega kulub neli kuni kuus tundi, üks vastab, et üle kaheksa tunni.

Tabel 7. Väljasõidutaotluste menetlemisele kulunud aeg taotluse rahuldamata jätmise korral

Vähem kui 2 tundi	0
2-4 tundi	0
4-6 tundi	4
6-8 tundi	0
Üle 8 tunni	1

Eelmisel aastal jäeti Ämari Vanglas rahuldamata 127 taotlust (vaata joonis 5). Kui keskmiselt kulub ühe taotluse menetlemiseks viis tundi, siis kulutati eelmisel aastal menetlemiseks 635 tundi, see tähendab 80 tööpäeva ehk rahalises väljenduses 3,6 kuupalka + sotsiaalmaks, mis Ämari Vangla spetsialisti keskmise töötasu juures (10 200 krooni kuus) teeb 49 000 krooni.

Tabel 8 näitab, kuidas järjestasid vanglate direktorid väljasõidutaotluste rahuldamise üle otsustamisel erinevaid tegureid. Tabelis on toodud nelja direktori seisukohad, sest viies märkis, et otsustamisel tuleb hinnata lühiajalisele väljasõidule soovija kohta käivat informatsiooni kogumise, kõiki nimetatut ning ka individuaalses täitmiskavas sisalduvat.

Tabel 8. Vanglate direktorite poolt väljasõidutaotluse rahuldamise üle otsustamisel arvestatavate tegurite pingerida

Arvestatavad tegurid	Koht			
Plaanis püstitatud eesmärgid ja väljasõidu eeldatav mõju	1	1	9	2
Toimepandud kuritegu ja karistust	2	3	7	7
Korduvkaristatus	7	2	5	8
Kehtivad distsiplinaarkaristused	3	5	4	5

Suhtumine töösse ja õpingutesse	5	6	6	3
Osalemine sotsiaalprogrammides	6	7	3	4
Teiste ametnike (sotsiaaltöötaja, inspektor-kontaktisik, julgeolekuosakonna töötaja) arvamus	4	4	8	1
Sisetunne konkreetse kinnipeetava suhtes	8	9	1	6
Olemasolev operatiivinformatsioon, suhtlusringkond vanglas, sotsiaalsed sidemed (kokkusaamised jne)*	-	8	-	-
Kinnipeetava isikuomadused*	-	-	2	-

* küsimustikus „muud”

Selgub, et direktorid arvestavad kõigi näitajatega ja järjestavad neid võrdlemisi erinevalt. Väljasõiduplaan ja püstitatud eesmärgid on olulised, kuid mitte määravad väljasõidutaotluse rahuldamisel.

Kõik ankeetküsitlusele vastanud direktorid leiavad, et lühiajalise väljasõidu eesmärgiks on ettevalmistuste tegemine vabanemiseks, mitte aga vaimne ja füüsiline lõõgastumine.

Kahe direktori arvates on neil piisav tagasiside väljasõiduplaanist kinnipidamise kohta, kolm leidsid, et tagasiside ei ole piisav.

Küsitlusele vastanud viiest direktorist neli eelistaks praegu kehtiva seadusandluse asemel, kus igal kinnipeetaval on võimalus kirjutada taotlus lühiajaliseks väljasõiduks, varianti, kus lühiajalisele väljasõidule lubamiseks teeb ettepaneku inspektor-kontaktisik koostöös vangla sotsiaaltöötajaga.

KOKKUVÕTE

Lõputöö eesmärgiks oli teada saada, milliste ülesannete täitmiseks lubatakse kinnipeetavaid lühiajalisele väljasõidule Ämari Vanglas ja kas kinnipeetavad rikuvad väljasõidu ajal väljasõidutingimusi.

Eesmärgi saavutamiseks viis lõputöö autor läbi Ämari Vangla kinnipeetavate poolt esitatud lühiajalise väljasõidutaotluste analüüsi ja anonüümse küsitluse väljasõidul käinud kinnipeetavate hulgas, tegi saadud tulemustest kokkuvõtte ja analüüsis neid. Uuringu käigus pidas autor otstarbekaks saadud tulemuste üldistamiseks ja kinnitamiseks koostada küsimustik vanglate direktoritele.

Uurimusest selgus, et niisama puhkama ja lõõgastuma kinnipeetavaid vanglast ei lasta. Ämari vanglas lubatakse lühiajalisele väljasõidule eeskätt vabanemiseks ettevalmistuste tegemiseks. Tavaliselt rahuldatakse ka perekondlike sündmuste (lapse sünn, lapsele nime panek, vanema haigus) puhul esitatud taotlused. Väljasõiduluba ei anta kinnipeetavatele, kellel on kehtiv distsiplinaarkaristus.

Kinnipeetava poolt esitatud taotlus koos hea väljasõiduplaaniga on eelduseks väljasõidu taotlemisel, kuid ei ole määravaks taotluse rahuldamisel, sest arvesse võetakse väga paljusid tingimusi. Arvestades siinjuures, et väljasõidutaotluste menetlemine on aeganõudev ja rohkem kui pooled kinnipeetavate poolt esitatud taotlused jäetakse rahuldamata, ei peakski väljasõidu taotlemine olema kinnipeetava subjektiivne õigus.

Kinnipeetava väljasõidule lubamisel võtab vangla direktor suure riski. Alati on olemas oht, et kinnipeetav paneb väljasõidu ajal toime mõne õigusrikkumise, jääb väljasõidult tagasi saabumata või saabub alkoholijoobes. Millega kinnipeetavad lühiajalise väljasõidu ajal tegelevad, sellest alati ülevaadet ei ole.

Läbi viidud uurimus näitas, et kõik kinnipeetavad ei täida väljasõidutingimusi. Tarvitatakse nii lahjat kui ka kanget alkoholi, ööbitakse mujal, kui väljasõiduplaanis kirjas.

Käesoleva töö eesmärgid said autori hinnangul täidetud ja püstitatud hüpoteesid leidsid uurimusega kinnitust.

Käesolevast aastast muudeti ennetähtaegselt vangistusest vabastamise korda, mis on üheks võimaluseks vangide arvu vähendamisel. Kuna lühiajalised väljasõidud on vangistuse vabanemisfaasis olulised nii vabaduses toimunud muudatustega kohanemisel kui konkreetsete ettevalmistuiste tegemisel vabanemiseks, teeb autor järgnevad ettepanekud:

- Tuleks üle vaadata lühiajalise väljasõidule lubamise tingimused sidudes need otseselt individuaalse täitmiskavaga, mis on/peaks olema kinnipeetava resotsialiseerimis- ja motiveerimisprogramm. Sellega kaoks kinnipeetava subjektiivne õigus väljasõidu taotlemiseks.
- Taotluste menetlemisele praegu kulutatav ajaline ja rahaline ressurss suunata resotsialiseerimisprogrammide läbiviimiseks neile pika karistusega kinnipeetavatele, kellel sotsiaalsed sidemed on nõrgad või puuduvad üldse, aidates neil kohaneda muudatustega ühiskonnas.

РЕЗЮМЕ

ДАННАЯ ДИПЛОМНАЯ РАБОТА НАПИСАНА НА ТЕМУ “ЦЕЛЕСООБРАЗНОСТЬ КРАТКОСРОЧНЫХ ВЫЕЗДОВ И РАССМОТРЕНИЕ ХОДОТАЙСТВ НА ПРИМЕРЕ ТЮРЬМЫ ЭМАРИ”.

ОБЪЕМ ДИПЛОМНОЙ РАБОТЫ 51 СТРАНИЦ, ВКЛЮЧАЯ ПЯТЬ ГРАФИКОВ, ВОСЕМЬ ТАБЛИЦ И ЧЕТЫРЕ ДОПОЛНЕНИЯ. ДЛЯ НАПИСАНИЯ ДАННОЙ РАБОТЫ БЫЛО ИЗУЧЕНО 22 ИСТОЧНИКА. РАБОТА НАПИСАНА НА ЭСТОНСКОМ ЯЗЫКЕ, РЕЗЮМЕ ПЕРЕВЕДЕНО НА РУССКИЙ ЯЗЫК.

ДИПЛОМНАЯ РАБОТА ПОДЕЛЕНА НА ШЕСТЬ ГЛАВ, ИЗ КОТОРЫХ ПЕРВАЯ ЗАТРАГИВАЕТ ИСТОРИЧЕСКИЕ АСРЕКТЫ ДАННОЙ ТЕМЫ, ВТОРАЯ ГЛАВА ПОСВЯЩЕНА ЦЕЛЯМ КРАТКОСРОЧНЫХ ВЫЕЗДОВ, ТРЕТЬЯ ГЛАВА ПРАВОВЫМ ОСНОВАМ, ЧЕТВЁРТАЯ КРИМИНАЛЬНОМУ ФОНУ ЗАКЛЮЧЁННЫХ, ПЯТАЯ ГЛАВА РАССМОТРЕНИЮ ОБОСНОВАННОСТИ КРАТКОСРОЧНЫХ ВЫЕЗДОВ В ТЮРЬМЕ ЭМАРИ, И НЕКОТОРЫХ СТАТИСТИЧЕСКИХ ДАННЫХ, ШЕСТАЯ ГЛАВА ОПИСЫВАЕТ РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ. ОСНОВНЫМИ ПОНЯТИЯМИ РАССМАТРИВАЕМЫМИ В ДАННОЙ ДИПЛОМНОЙ РАБОТЕ ЯВЛЯЮТСЯ: КРАТКОСРОЧНЫЙ ВЫЕЗД, ЦЕЛЬ КРАТКОСРОЧНОГО ВЫЕЗДА, ХОДОТАЙСТВО О КРАТКОСРОЧНОМ ВЫЕЗДЕ, РАССМОТРЕНИЕ ХОДОТАЙСТВ, РЕСОЦИАЛИЗАЦИЯ.

ЦЕЛЬ ДИПЛОМНОЙ РАБОТЫ ИЗУЧИТЬ, ЯВЛЯЮТСЯ ЛИ КРАТКОСРОЧНЫЕ ВЫЕЗДЫ ЗАКЛЮЧЁННЫХ ЦЕЛЕНАПРАВЛЕННЫМИ И КАКИЕ СЛАБЫЕ МЕСТА ЯВЛЯЮТСЯ ПРИ РАССМОТРЕНИИ ХОДОТАЙСТВ О КРАТКОСРОЧНЫХ ВЫЕЗДАХ В КОНТЕКСТЕ КАРАТЕЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ ЭСТОНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ.

МЕТОДИКОЙ СБОРА ДАННЫХ ЯВЛЯЛСЯ АНАЛИЗ ХОДОТАЙСТВ НА КРАТКОСРОЧНЫЕ ВЫЕЗДЫ И ДВА АНКЕТНЫХ ОПРОСНИКА, ИЗ КОТОРЫХ ОДИН АНОНИМНЫЙ ОПРОСНИК ДЛЯ ЗАКЛЮЧЁННЫХ, ДРУГОЙ ДЛЯ ДИРЕКТОРОВ ТЮРЕМ. В ДАЛЬНЕЙШЕМ ДАННЫЕ СРАВНИВАЛИСЬ И ОБОБЩАЛИСЬ.

ИТОГОМ ДАННОЙ ДИПЛОМНОЙ РАБОТЫ АВТОР ВЫДВИГАЕТ ПРЕДЛОЖЕНИЕ О ПЕРЕСМАТРЕНИИ УСЛОВИЙ РАЗРЕШЕНИЯ КРАТКОСРОЧНЫХ ВЫЕЗДОВ.

KASUTATUD ALLIKAD

1. Commentary of Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules
http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/prisons_and_alternatives/legal_instruments/E%20commentary%20to%20the%20EPR.pdf 03.04.2007
2. Eesti Vabariigi Põhiseadus. 28. 06.1992.- RT 1992, 26, 349 RT I 2003, 64, 429
3. Euroopa Nõukogu Ministrite komitee 1999. Vanglate ülerahvastatusest ja vangide arvu suurenemisest. soovitus liikmesriikidele R (99). 22.30.99.
<http://www.coe.ee/?op=body&id=231> 02.04.2007
4. Euroopa Nõukogu Ministrite komitee 2006. Euroopa vanglareeglistiku kohta. Rec(2006)2. 11.01.2006.
<http://www.coe.ee/?op=body&id=452><http://www.coe.ee/?op=body&id=452> 02.04.2007.
5. Justiitsministeerium. Vangistuse faasid. Justiitsministeeriumi kodulehekül. <http://www.vangla.ee/6528> 20.04.2007
6. Justiitsministeerium 1999. Seletuskiri vangistusseaduse eelnõu juurde. 15.03.1999..
<http://web.riigikogu.ee/ems/saros-bin/mgetdoc?login=proov&password=&op=ems&system=ems&server=ragne11&itemid=990840019> 06.04.2007
7. Justiitsministeerium 1999b. Seletuskiri karistusseadustiku eelnõu juurde. 26.05.1999.
<http://web.riigikogu.ee/ems/saros-bin/mgetdoc?itemid=991610003&login=proov&password=&system=ems&server=ragne11> 03.04.2007
8. Justiitsministeerium 2000. Täitmisplaan. Vastu võetud justiitsministri 29.11.2000. a määrusega nr 55. <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12752414> 03.04.2007
9. Justiitsministeerium 2003. Seletuskiri vangistusseaduse muutmise seaduse eelnõu juurde. 10.06.2003.
<http://web.riigikogu.ee/ems/saros-bin/mgetdoc?itemid=031630009&login=proov&password=&system=ems&server=ragne11> 04.04.2007.

10. Justiitsministeerium 2005. Kuriteo raskusastme määramisest. Justiitsministeeriumi kiri nr 3-4-04/1537. 05.04.2005. Tallinn.
11. Karistusseadustik. 06.06. 2001.- RT I 2001, 61, 364, RT I 2007, 13, 69
12. KESA-Mauritius 2007. Retsidiivsus. Uurimustöö.
http://www.kesa.ee/download/Retsidiivsus_KESA-Mauritius_2007.pdf 08.04.2007.
13. Kriminaalmenetluse seadustik 12.02.2003.- RT I 2003, 27, 166, RT I 2007, 12, 66
14. Lagerspetz, M. 2001. Kvalitatiivsete meetodite väljakutse Eesti sotsioloogiale.
http://209.85.135.104/search?q=cache:maNzoC_VwhcJ:sinine.ehi.ee/publikatsioonid/Mlesak.doc+mikko+Lagerspetz+kvalitatiivne+meetod&hl=et&ct=clnk&cd=3&gl=ee
28.04.2007
15. Леконцев, Ю. 1983. Краткосрочные выезды осуждённых за пределы мест лишения свободы. Москва: Всесоюзный научно-исследовательский институт МВД.
16. Riigikogu õiguskomisjon 2003. Istungi protokoll nr 23. 16.09.2003. Tallinn.
<http://web.riigikogu.ee/ems/saros-bin/mgetdoc?itemid=032620003&login=proov&system=ems&server=ragne11>
17. Sootak, J., Pikamäe, P. 2001. Kriminaaltäitevõigus. Tallinn: Kirjastus Ilo
18. Vangistusseadus. 14.06.2000.- RT I 2000, 58, 376, RT I 2006, 63, 466
19. Vangistusseadustik 1931. Riigi Teataja nr 20. 10.03.1931.
21. Vangla sisekorraeeskiri. 30.11.2000.- RTL 2000, 134, 2139, RTL 2007, 13, 192
22. Õiguskantsleri 2004. a tegevuse ülevaade. 2005. Tallinn: Õiguskantsleri kantselei.
<http://www.oiguskantsler.ee/.files/12.pdf> 17.04.2007.
21. Ämari Vangla 2004. Ämari Vangla kodukord. Kinnitatud Ämari Vangla direktori 08.06.2004 käskkirjaga nr 163
22. Walmsley, R. 2003. Further developments in the prison systems of central and eastern Europe. Helsinki

LISAD

Lisa 1. Kinnipeetava lühiajalise väljasõidu taotlus

KINNITATUD
Ämari Vangla direktori
08.06.2004
käskkirjaga nr 163

KINNIPEETAVA LÜHIAJALISE VÄLJASÕIDU TAOTLUS

Kinnipeetav.....

Sünniaeg

Ämari Vanglas alates..... eluosakond.....

Karistusaja algus

Karistusaja lõpp.....1/2, 2/3.....

Väljasõidu soovitav aeg.....

TAOTLUS

Palun mulle võimaldada lühiajaline väljasõit vanglast.

Väljasõit on mulle vajalik selleks, et

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Viibimis-öömiskoht, aadress ja telefon

.....
.....

Külastatava isiku nimi, aadress ja telefon

.....
.....

Külastatava ettevõtte nimi, aadress ja telefon

.....
.....

Täpne väljasõidu plaan

.....
.....

.....
.....
.....
.....

Instruktaaz , hoiatus ja range kohustuste täitmine:

Lühiajalise väljasõidu tingimustega, nõudmistega ja oma kohustustega lühiajalise väljasõidu ajal olen tutvunud ja sain õigesti aru. Vastutusest KarS § 329 (Kinnipidamisasutusest lahkuda lubatud kinnipeetava poolt karistuse kandmise jätkamisest kõrvalehoidumise eest või täitmisele pööratud kohtuotsusega süüteo eest mõistetud muust karistuse täitmisest kõrvalehoidumise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega) järgi olen hoiatatud. Kohustun õigeaegselt tagasi pöörduma Ämari Vanglasse. Hädaolukorras kohustun pöörduma lähemasse politseiosakonda või helistama tasuta hädaabil numbril 112

„....., 200.....a.
(kinnipeetava nimi ja allkiri)

Inspektor-kontaktisiku arvamus

.....
.....
.....
.....

„.....,2004.....a.
(nimi, allkiri)

Julgeolekutöötaja arvamus

.....
.....
.....
.....

„.....,200.....a.
(nimi, allkiri)

Kooskõlastatud sotsiaaltöötajaga

.....
.....
.....
.....

„.....,200.....a.
(nimi, allkiri)

Lisa 2. Ankeetküsimustik kinnipeetavatele (eesti keeles)

HEA KÜSITLUSELE VASTAJA!

Käesolev ankeetküsimustik on koostatud uurimustööks Sisekaitseakadeemia korrektsiooni eriala üliõpilase Karin Hanni lõputöö koostamisel.

Küsimustik on anonüümne. Te ei pea kuhugi märkima oma nime. Küsitluse tulemusi kasutatakse vaid lõputöö koostamisel. Palun vastata ausalt.

Valikvastuste juures palun tehke sobiva vastusevariandi juurde kastikesse rist, punktiirjoonele palun vajadusel kirjutada täpsustused.

1. Mitu korda olete käesoleva vangistuse ajal käinud lühiajalisel väljasõidul?

2. Mis oli Teie viimase lühiajalise väljasõidu eesmärgiks?

- Ettevalmistuste tegemine vabanemiseks
 - Perekondlikud sündmused
 - Resotsialiseerumine
 - Muu põhjus (nimetage!)
-

3. Mitu korda olete käesoleva vangistuse ajal taotlenud luba lühiajaliseks väljasõiduks?

- 1 korra
- 2 korda
- 3-5 korda
- Rohkem kui 5 korda

4. Kas tarbisite lühiajalisel väljasõidul viibides lahjat alkoholi? Ei Jah

5. Kas tarbisite lühiajalisel väljasõidul viibides kanget alkoholi? Ei Jah

6. Kas õobisite lühiajalise väljasõidu ajal mujal kui peatuspaigaks määratud aadressil? Ei Jah

7. Kas kohtusite endiste kuriteokaaslastega? Ei Jah

8. Kas laenasite kuritegelikult ringkonnalt raha? Ei Jah

9. Kas panite toime mõne õigusrikkumise? Ei Jah

TÄNAN!

Lisa 3. Ankeetküsimumustik kinnipeetavatele (vene keeles)

Предлагаем Вам ответить на следующие вопросы

Данный опросник составлен студенткой Академии Внутренней Защиты Карин Ханни для проведения исследования при составлении дипломной работы по специальности коррекция.

Опросник анонимный. Результаты опросника используются только для составления дипломной работы. Просьба отвечать максимально откровенно.

Квадратик соответствующий выбранному Вами варианту ответа обозначте X.

1. Сколько раз в течении данного заключения Вы пребывали в краткосрочном выезде ?
2. Какие цели были Вами поставлены на последний краткосрочный выезд?
Подготовка к освобождению
семейные события
ресоциализация
другая причина (назовите)
3. Сколько раз в течении данного заключения Вы ходатайствовали краткосрочный выезд?
1 раз
2 раза
3-5 раз
больше чем 5 раз
4. Во время краткосрочного выезда Вы употребляли лёгкие спиртные напитки? Да Нет
5. Во время краткосрочного выезда Вы употребляли крепкие спирные напитки? Да Нет
6. Во время краткосрочного выезда Вы ночевали в другом месте помимо назначенного места пребывания? Да Нет
7. Встречались ли Вы с бывшими соучастниками преступления? Да Нет
8. Занимали ли Вы деньги у людей занимающимся криминалом? Да Нет
9. Нарушали ли Вы закон? Да Нет

СПАСИБО

Lisa 4. Ankeetküsimustik vanglate direktoritele

LUGUPEETUD KÜSITLUSELE VASTAJA!

Käesolev küsimustik on koostatud uurimustöö osana Sisekaitseakadeemia korrektsiooni eriala üliõpilase Karin Hanni lõputöö koostamisel.

Lõputöö eesmärgiks on selgitada lühiajaliste väljasõitude eesmärgipärasust ning seadusandlusest tulenevaid puudujääke kinnipeetava poolt esitatud lühiajaliste väljasõitude menetlemisel.

1. Kui palju kulub Teie arvates tööaega kinnipeetava lühiajalise väljasõidu taotluse menetlemiseks taotluse rahuldamata jätmise korral?

Arvestada sotsiaaltöötaja abi väljasõiduplaani koostamisel; õigusliku aluse olemasolu kontrollimist s.t kas kinnipeetaval peab olema kantud laasta või pool mõistetud karistusest ning kas see aeg on käes; taotluse läbivaatamist ja arvamuse andmist vangla erinevate osakondade töötajate poolt, otsustamist, taotluse rahuldamata jätmise käskkirja koostamist.

Tehke sobiva variandi juurde kastikesse rist!

- vähem kui kaks tundi
- 2-4 tundi
- 4-6 tundi
- 6-8 tundi
- rohkem kui 8 tundi

2. Mida võtate arvesse väljasõidutaotluse rahuldamise või rahuldamata jätmise üle otsustamisel? Järjestage nubritega 1-9 alates olulisemast!

- Plaanis püstitatud eesmärgid ja väljasõidu eeldatavat mõju
- Toimepandud kuritegu ja karistust
- Korduvkaristatust
- Kehtivaid distsiplinaarkaristusi
- Suhtumist töösse ja õpingutesse
- Osalemist sotsiaalprogrammides
- teiste ametnike (sotsiaaltöötaja, inspektor-kontaktisik, julgeolekuosakonna töötaja) arvamust
- Teie sisetunnet konkreetse kinnipeetava suhtes
- Muud. Täpsustage punktiiril!

.....
.....
.....

3. Kumba seisukohta arvestate lühiajalisele väljasõidule lubamisel Teie?

Tehke sobiva variandi juurde kastikesse rist!

- lühiajalist väljasõitu võiks määratleda kui kinnipeetava puhkust karistuse kandmisest, mis teenib kõiki samu eesmärgid, mida vabaduses viibiva inimese puhkuski, st ta peab andma kinnipeetavale võimaluse vaimseks ja füüsiliseks lõõgastumiseks. Lisaks sellele peab lühiajaline väljasõit aitama leevendada

kinnipeetaval vanglas tekkida võivad stressi. (Seletuskiri karistusseadustiku eelnõu juurde. 26.05.1999.)

väljasõidu eesmärkideks on töö-, õppimis- ja elukohaga seonduva korraldamine enne vabanemist (Vangla sisekorraeeskiri §79 lg3)

4. Kumb variantidest on lühiajalise väljasõidu taotlemisel Teie arvates sobivam ?

praegu kehtiva seadusandluse järgi, kus igal kinnipeetaval, kellel on kantud vajalik osa karistusest, on võimalus kirjutada taotlus lühiajaliseks väljasõiduks.

lühiajalisele väljasõidule lubamiseks teeb ettepaneku inspektor kontaktisik koostöös vangla sotsiaaltöötajaga lähtudes individuaalsest täitmiskavast resotsialiseerimisprogrammide jätkuna.

5. Kas Teil on piisavalt tagasisidet lühiajalisel väljasõidul käinud kinnipeetavate väljasõiduplaanist kinnipidamise kohta?

jah

ei

TÄNAN!